

CO PŘINESE BUDOUCNOST?

Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji

OBSAH

Hlavní zjištění	6
Kapitola I.	6
Jaká je situace lidí žijících v hromadném nouzovém ubytování v Plzeňském a Karlovarském kraji?	
Místo původu a základní sociodemografická charakteristika	6
Zranitelní dle Lex Ukrajina	6
Vzdělání	7
Ekonomický status a zaměstnanost	7
Finanční situace a potřeby	8
Kapitola II.	9
Zranitelné osoby a vybrané faktory, které ovlivňují její adaptaci na změny v Lex Ukrajina 5.	
(Osamělé) ženy a ženy s dětmi (gender a rodinná situace)	9
Lidé se zdravotními problémy/omezeními (zdravotní stav)	10
Lidé pracující na prekérních pracovních pozicích	10
Lidé žijící v odlehlých lokalitách	11
Prognóza rizik, které s sebou změny mohou přinést	11
Kapitola III.	12
Co přinese budoucnost?	
Dlouhodobé plány	13
Krátkodobé plány	13
Metodologie	16
Smíšený výzkum	16
Výzkumný vzorek	16
Typologie navštívených lokalit	17
Analýza	17
Etika a souhlas	16
Výzkumná zpráva	18
Kapitola I.	18
Jaká je situace lidí žijících v hromadném nouzovém ubytování v Plzeňském a Karlovarském kraji?	
Místo původu	18
Sociodemografické charakteristiky	18
Osoby se zdravotním omezením	20
Zranitelní dle Lex Ukrajina	20
Vzdělání a jazykové znalosti	20
Ekonomický status a zaměstnanost	21
Ekonomická situace a doba strávená v Česku	23

Znalost českého jazyka a práce	23
Bariéry při hledání práce a způsob nalezení práce v Česku	24
Záměry a dlouhodobé plány	24
Záměr přestěhovat se jinam nebo zůstat na současném místě – krátkodobé plány	25
Finanční situace	26
Potřeby respondentů a výzvy, kterým v současné době čelí	27
Kapitola II.	28
Zranitelné osoby a vybrané faktory, které ovlivňují její adaptaci na změny v Lex Ukrajina 5	
Bariéry na pracovním trhu	31
Věk a lidé se zdravotním omezením	33
Ekonomická integrace a lidé pracující na prekarizovaných pozicích	34
Nízké mzdy	36
Dlouhodobé plány	37
Kapitola III. Co přinese budoucnost?	40
Dlouhodobé plány	40
Kdo jsou respondenti, kteří o návratu spíše neuvažují?	41
Krátkodobé plány	41
Doba pobytu v současném ubytovacím zařízení	42
Plány a strategie	43
Neví, co budou dělat, ale chtěli by zůstat	43
Plánují zůstat a nejspíš zůstanou	44
Možná se odstěhují mimo ČR nebo se budou muset vrátit na Ukrajinu	45
Odstěhují se / pokusí se najít si bydlení jinde v rámci ČR – různé důvody	46
Závěr	48
Literatura	49
Tab. I: Faktory ovlivňující spokojenost se současným ubytováním:	50

ÚVOD

Důsledkem války na Ukrajině bylo svou zemi nuceno opustit více než 8 milionů osob (UNHCR, květen 2023)¹. Česká republika, která k 4. červnu 2023 registrovala 341 177 držitelů dočasné ochrany (dále jen „DO“) z Ukrajiny² je tak dlouhodobě zemí s nejvyšším počtem ukrajinských uprchlíků na jednoho obyvatele. Tato bezprecedentní situace klade obrovské nároky na všechny zúčastněné, od uprchlíků samotných přes státní správu až po obyvatele České republiky.

Obrovskou výzvu od začátku představovala nutnost zajistit uprchlíkům ubytování. Do řešení byli aktivně zapojeny krajské instituce, soukromé ubytovny, hotely, hostely a studentské koleje (tzv. „hromadné nouzové ubytování“), i samotní občané poskytující samostatné byty nebo možnost spolubydlení (v rámci tzv. „solidárních domácností“). Podmínky ubytování uprchlíků a pravidla jeho proplácení státem jsou součástí zákona Lex Ukrajina I a jeho novelizací (II–V)³.

V době realizace předkládaného šetření byla projednávána pátá novelizace Lex Ukrajina (jejíž znění bylo schváleno 1. 4. 2023, krátce před ukončením sběru dat), která mimo jiné upravuje zkrácení doby proplácení ubytování pro uprchlíky na 5 měsíců. Mnozí, včetně zástupců IOM ČR, se proto zabývali a nadále zabývají otázkou, jaké důsledky bude mít toto opatření, a to nejen pro situaci v regionech jako takovou a na ubytovatele, ale především na samotné uprchlíky. Budou tito lidé schopni zaplatit si ubytování sami, a pokud ne, jaké strategie zvolí, aby svou situaci vyřešili? Hrozí některým, že se ocitnou bez domova nebo že se stanou obětmi neetických praktik či dokonce vykořisťování? Nebo se možná někteří budou muset vrátit na Ukrajinu navzdory hrozbám, které jim v zemi reálně hrozí?

Jsme si vědomi toho, že ptát se uprchlíků, kteří jsou již nyní ve stavu nejistoty, na jejich plány, může být problematické. Například není vůbec jasné, zda se respondenti nakonec nezachovají jinak, než jak odpověděli (zejména pod vlivem měnících se okolností, ale také proto, že se mohou cítit otázkou zaskočení).

Tato zpráva proto není kvantitativní predikcí toho, kolik lidí se přestěhuje a kam, ale představuje snahu o co nejvěrnější popis problémů, kterým ukrajinství uprchlíci čelí (a čelit budou), a toho, jakým směrem tito lidé pod tlakem plánovaných změn uvažují v kontextu situace, ve které se nacházejí.

1 <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>

2 Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině - archiv - Ministerstvo vnitra České republiky (mvr.cz)

3 Lex Ukrajina a jeho novelizace upřesňují fungování statusu dočasné ochrany aktivovaného Evropskou unií v rámci Směrnice Rady 2001/55/ES z roku 2001. Lex Ukrajina se skládá ze tří norem na pomoc uprchlíkům z Ukrajiny a kromě úpravy přidělování dočasné ochrany a právního statutu uprchlíků řeší také jejich přístup ke zdravotní péči, zaměstnávání, sociálnímu zabezpečení a dětským skupinám a ke vzdělávání.

Lex Ukrajina a otázka ubytování

[Novela zákona Lex Ukrajina V](#), Novela zákona Lex Ukrajina V vstoupila v platnost 1. dubna 2023, přičemž nejvýznamnější změny vstupují v účinnost 1. července 2023. Novela přináší změnu podmínek bezplatného hromadného ubytování, výplaty příspěvku solidárním domácnostem a nároku na humanitární dávku pro osoby s dočasnou ochranou. Od 1. července 2023 bude stát proplácet provozovatelům hromadného ubytování náhrady za ubytované osoby pouze po dobu prvních 150 dnů od udělení dočasné ochrany (úprava totiž působí i zpětně). Po 150 dnech budou mít k dispozici bezplatné hromadné ubytování pouze určené skupiny zranitelných osob (tj. děti do 18 let, osoby starší 65 let, studenti, těhotné ženy, osoby se zdravotním postižením a některé pečující osoby). Od 1. července také končí vyplácení příspěvku pro solidární domácnosti, které poskytly ubytování uprchlíkům. Úprava předpokládá, že uprchlíci vstoupí do nájemního vztahu a ubytování budou hradit s pomocí humanitární dávky, jejíž přiznávání prošlo rovněž zásadní změnou. Humanitární dávka v sobě nově zahrnuje také základní náklady na bydlení (ve výši maximálně 3000 Kč na osobu), přičemž její výše a vůbec přiznání významně závisí na veškerých příjmech posuzované rodiny včetně dávek a důchodů z Ukrajiny a je porovnávána také s úsporami osob na bankovních účtech.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

Kapitola I.

Situace lidí v hromadných ubytovacích zařízeních v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Místo původu a základní sociodemografická charakteristika

Respondenti do České republiky přišli z mnoha různých oblastí Ukrajiny, přičemž nejčastěji bylo zastoupeno těchto pět oblastí původu: Doněcká (14 %), Charkovská (13 %), Záporoží (13 %), Dněpropetrovská (12 %) a Oděská (8 %), což jsou současně i oblasti nejvíce zasažené přímými boji.

Většina respondentů byly dospělé ženy (80 %), zatímco muži tvořili 20 procent respondentů. **Průměrný věk** respondentů byl 45 let. Nejvíce respondentů bylo ve věku 29 až 39 let (28 %) a mezi 40 a 49 lety (25 %).

Nejvíce respondentů (80 %) přišlo do Česka **ve skupině**, dvacet procent respondentů přišlo **samo**. Ženy cestovaly samy častěji, celkově se jednalo o 21 procent všech žen, oproti mužům, kteří sami cestovali pouze ve 13 procentech.

Téměř polovina respondentů (49 %) uvedla, že má děti, a téměř všichni (92 %), že jsou jejich děti v Česku s nimi. **Nejčastěji byli respondenti s jedním dítětem (56 %)**, ve 28 % se respondenti starali o dvě děti a v 9 % případů o tři děti. V 17 % případů byly tyto děti mladší 6 let a v 83 % případů byly ve věku od 6 do 17 let.

Zranitelní dle Lex Ukrajina

Na základě kvantitativních i kvalitativních dat odhadujeme, že mezi respondenty našeho výzkumu do kategorie zranitelných osob dle Lex Ukrajina V spadá přibližně 105 osob, tedy 30 % ze všech dotazovaných respondentů, z toho 40 v kategorii nad 65 let, 45 v kategorii „osoba starající se o dítě/děti do 6 let“ a odhadem 20 osob s průkazem ZTP, včetně osob o ně pečujících.

Vzdělání

Pokud jde o dosažené vzdělání, 19 % respondentů uvedlo, že dosáhli středoškolského vzdělání bez maturity (nižší střední), 29 % středního s maturitou (vyšší střední), 15 % vyššího odborného, 36 % vysokoškolského vzdělání a jedno procento vzdělání základního. Ženy dosáhly vysokoškolského vzdělání častěji než jejich mužské protějšky (36 % oproti 34 %), zatímco mužští respondenti častěji než ženy dosáhli středního vzdělání bez maturity (27 % oproti 18 %).

Ekonomický status a zaměstnanost

Před odchodem z Ukrajiny mělo 68 % respondentů práci. Ženy byly v tomto případě častěji zaměstnány než muži (62 % oproti 55 %). Pouze tři procenta vzorku byla před odjezdem z Ukrajiny nezaměstnaná a hledala si práci. Status důchodce, studenta, osoby nezaměstnané a práci nehledající a osoby na rodičovské dovolené uvedlo 29 % respondentů.

Podíl respondentů, kteří uvedli, že **mají práci v Česku, je 44 %** (včetně tzv. „denních“ pracovníků a osob samostatně výdělečně činných), přičemž **nezaměstnaných, práci hledajících bylo 31 %**. Status důchodce, studenta, osoby nezaměstnané a práci nehledající a osoby na rodičovské dovolené uvedlo 23 % respondentů.

Zaměříme-li se pouze na **ekonomicky aktivní populaci** (s vyloučením důchodů, studentů, osob na rodičovské dovolené nebo osob se zdravotním postižením), pak v České republice tito respondenti pracovali v 59 % a ve 41 % byli nezaměstnaní, zatímco na Ukrajině pracovali v 96 % případů a nezaměstnaných bylo pouze 4 %. **Celková míra zaměstnanosti v rámci zkoumaného souboru respondentů byla na Ukrajině o 55 % vyšší než nyní v Česku.**

Významnou roli pro zaměstnanost má dosažené vzdělání. V Česku ale vyšší zaměstnanosti dosahují respondenti se středoškolským (72 %) a s nižším středním vzděláním (60 %), zatímco **ti s vysokoškolským vzděláním a vyšším odborným vzděláním jsou častěji nezaměstnaní.**

Zatímco na Ukrajině pracovalo 33 % respondentů v nejkvalifikovanějších profesích (manažerské a odborné pozice), 17 % jako technici/spolupracovníci a 20 % jako pracovníci ve službách a prodeji, **v Česku nejčastěji (v 75 % případů) pracují na nejméně kvalifikovaných pozicích** (manuálně pracující, nekvalifikovaná a pomocná povolání).

Mezi ekonomicky aktivními respondenty je podíl těch, kteří uvedli, že **umí česky a mají zaměstnání, o něco vyšší než podíl těch, kteří česky nemluví (64 % oproti 57 %)**. Také počet nezaměstnaných mezi ekonomicky aktivními respondenty je vyšší u těch, kteří nemluví česky (43 %), ve srovnání s těmi, kteří česky mluví (36 %).

Finanční situace a potřeby

Celkem **43 procent** respondentů uvedlo, že **nemají finanční prostředky nebo příjmy na pokrytí životních nákladů**. Tato nepříznivá situace se týká výrazně častěji žen než mužů (47 % žen oproti 27 % mužů).

Nejčastěji, ve **33 procentech případů**, se respondenti spoléhali pouze na svůj příjem (z pracovní činnosti) a ve **30 procentech případů** se respondenti spoléhali pouze na peníze od úřadů. Ve všech ostatních případech lidé kombinují různé druhy příjmů, nejčastější je kombinace peněz od úřadů s podporou rodiny (17 % případů).

Mnozí přišli před příchodem do Česka o veškerý majetek, a ne všichni proto disponují úsporami. Další skutečnost, která ovlivňuje jejich finanční situaci, je to, že **mnozí posílají peníze domů svým rodinám, které na Ukrajině zůstaly**.

Pokud jde o žádost o **humanitární podporu**, celkem **83 % o ni požádalo a obdrželo** tuto formu finanční podpory.

Nejnáléhavější potřebou v okamžiku rozhovoru bylo pro respondenty **zajištění dlouhodobého ubytování a zdravotní služby**, které v obou případech uvedlo 53 % respondentů, následovala podpora při **hledání zaměstnání** (45 %) a jazykové kurzy (44 %).

Kapitola II.

Zranitelné osoby a vybrané faktory, které ovlivňují její adaptaci na změny v Lex Ukrajina 5.

Všechny osoby, které nuceně opustily svůj domov v důsledku války lze z podstaty věci považovat za zranitelné. Osoby „zranitelné“, ve smyslu **nejvíce ohrožené změnami** nastolenými v Lex Ukrajina V, lze rozdělit do následujících kategorií, stejně jako lze určit faktory, které tuto zranitelnost způsobují/umocňují.

- Ženy a ženy s dětmi, které jsou v České republice bez doprovodu další pečující osoby (gender a rodinná situace).
- Lidé ve věku 55–64 let (věk).
- Pracující s nejistým, nestabilním a/nebo nízkým příjmem (nestabilní práce, nízká mzda), zejména pak ti, kdo současně pečují o děti starší 6 let (rodinná situace).
- Lidé se zdravotními problémy/omezeními, kteří nespádají do kategorie osob se zdravotním postižením (dále jen „ZTP“) a osoby, které do této kategorie spadají, ale nedisponují průkazem ZTP (zdravotní problémy/postižení), a ti, kdo o ně pečují (zdravotní stav).
- Osoby ubytované v tzv. odlehlých lokalitách (odlehlost lokality).

(Osamělé) ženy a ženy s dětmi (gender a rodinná situace)

- V rámci respondentů spadajících do tzv. ekonomicky aktivní populace, jsou mezi nezaměstnanými a práci hledajícími v Česku častěji zastoupeny ženy než muži, ačkoliv na Ukrajině tomu bylo naopak (45 % oproti 29 %).
- Méně příznivá situace žen na trhu práce oproti mužům se odráží i v jejich situaci finanční, kdy ženy výrazně častěji než muži odpovídaly, že nemají dostatečné příjmy na zabezpečení každodenních výdajů (celkem se jednalo o 47 % žen oproti 27 % mužů).
- Daleko častěji než muži každodenní náklady hradí z podpory státu a z podpory rodiny a celkem bylo 33 % žen závislých pouze na podpoře státu.
- Mezi hlavní bariéry, se kterými se setkávají při hledání práce, patří: horší pozice (uprchlických) žen na trhu práce v ČR, což je to dáno místní strukturou pracovního trhu a typem práce dostupné pro uprchlíky neznalé českého jazyka. V rozhovorech opakovaně zaznělo, že práce, která jim je nabízena nebo kterou vykonávají, je fyzicky velmi náročná manuální práce, často na směny (včetně nočních) v továrním provozu nebo ve službách.

- Druhým faktorem znesnadňujícím přístup na trh práce je nutnost kombinovat práci a péči. Téměř polovina respondentek výzkumu (48 %) do České republiky přišla s dětmi, o které se musí starat. Pouze 46 % z nich je přitom v Česku v doprovodu dospělého muže ve věku 18–59 let (přičemž se nemusí jednat o manžela/partnera, ale může to být například syn) a 39 % je v Česku sama s dítětem/děti. Pokud ženy nejsou sami, tak mohou kromě manžela/partnera být například doprovázeny matkou nebo tchyní, které jsou ale většinou v ekonomicky aktivním věku, takže pracují, nebo budou muset pracovat (pokud jim finanční situace rodiny neumožní jiné řešení).
- Hledání práce pro pečující ženy znesnadňuje také nedostupnost školských zařízení. Ta se týká jak přeplněných kapacit místních škol, tak problémů s dopravou dětí do škol a s transportem obecně (zejména v odlehlých lokalitách).
- Ženy jsou často tlačeny k tomu, aby přistoupily na práci za nevýhodných podmínek (prekérní práce), pracují na dohody nebo za minimální mzdu/velmi nízkou mzdu, například jako pokojské, v úklidových službách, nebo i tzv. „na černo“.

Lidé se zdravotními problémy/omezeními (zdravotní stav)

- Zastoupení „nezaměstnaných, hledajících práci“ oproti pracujícím, se zvyšuje s věkem a je signifikantně vyšší u ekonomicky aktivních respondentů spadajících do věkové kategorie 55–64 let, kterých je 67 %.
- Specifická struktura pracovního trhu a pracovní nabídky dostupné pro uprchlíky, vyžadují často „mladé a fyzicky zdatné“.
- Respondenti ve věku 60–64, ale i 55–59 čelí odmítání ze strany zaměstnavatelů, ale i ÚP. Někteří mají v tomto směru negativní zkušenosti i se snahou o zařazení do kurzu Č. J.
- Z 12 respondentů v tomto věku, kteří pracují, se ve většině případů jedná o ženy pracující na pozici uklízečky na zkrácený úvazek nebo za nízký plat.
- Někteří pečují o nemocného/staršího partnera v důchodovém věku nebo o vnuky/vnučky.
- Podobným bariérám jako osoby starší čelí i respondenti se zdravotním postižením nebo omezením.
- Někteří mají potvrzení o ZTP z Ukrajiny, jiní uvedli, že si jej nestačili vyřídit, v jiných případech se problémy plně projeví až v Česku.

Lidé pracující na prekérních pracovních pozicích

- Mnozí práci mají, ale jejich pracovní situaci lze označit za „prekarizovanou“, protože se vyznačuje nestabilním a nejistým příjmem a absencí sociální ochrany.
- Řada lidí pracuje na různé typy dohod nebo bez smlouvy – nelegálně nebo kvazi legálně.

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

- Zároveň se ukázalo, že i respondenti, kteří mají pracovní smlouvu uzavřenou na hlavní pracovní poměr (dále pouze „HP“), mohou zažívat nestabilitu a nejistotu, protože v řadě případů jejich smlouva bývá časově omezená, nebo zkrácená. Není proto neobvyklé, že dotazovaní uprchlíci pracují na poloviční úvazek nebo na krátkodobé smlouvy v rozmezí od 1,5 do 3 měsíců (to je častější v PLZ kraji, ale týká se to i KV kraje).
- Pracovní situace uprchlíků se některých případech vyznačuje vysokou mobilitou a výkyvy v odměňování, kdy kolují od jedné práce k druhé / od jedné pracovní agentury k druhé, s různými časovými prodlevami a s tím, že podmínky práce i odměňování se v jednotlivých firmách liší. Někteří se při výpadku zakázek ocitají dočasně bez práce a bez mzdy, jiným se mzda snižuje.
- V 75 % případů pracují na nejméně kvalifikovaných pozicích (manuálně pracující, nekvalifikovaná a pomocná povolání). S tímto typem vykonávané práce souvisí i nízké mzdy. Průměrná hodinová odměna za práci mezi respondenty činila 120 Kč/hodinu čistého příjmu, průměrná měsíční mzda v případě plného úvazku pak 21 400 Kč čistého příjmu. Výše výdělků respondentů tak velmi často nedosahují úrovně mediánové mzdy běžné pro daný sektor (dle ISPV).
- Někteří mají další vysoké náklady na dopravu (2500–3000 Kč měsíčně). Problémem přitom nejsou pouze finance, ale také někdy až 4 hodiny strávené na cestě do práce a z práce.
- Respondenti často nemají možnost učit se český jazyk (ať již s ohledem na délku doby trávené v práci a cesty z a do práce, tak s ohledem na jiné faktory jako jsou dopravní dostupnost nebo nevyhovující časy kurzů), a tím pádem ani vizi na zlepšení svého postavení na trhu práce (pracovní mobilita).

Lidé žijící v odlehlých lokalitách

- Jako “odlehlé” definujeme lokality, které se nacházejí v místech s nízkou nebo absentující dopravní infrastrukturou a velmi omezenými nebo žádnými službami.
- V těchto lokalitách je jednou z hlavních bariér pro nástup do zaměstnání (ale například i pro návštěvu kurzů českého jazyka) nízká frekvence dopravních spojů.
- Respondentů, kteří do České republiky přijeli vlastním autem, bylo pouze 24 %. Do šesti lokalit, které jsme identifikovali jako odlehlé, osobním vozem přicestovalo pouze 11 % respondentů.
- Někteří do práce dochází pěšky (někdy i 11 km jedna cesta), jiní využívají služby spolujízdy nebo hromadný svoz poskytovaný majitelem ubytovny (současně pracovní agentura), za kterou buďto neplatí vůbec, nebo v rozmezí od 2500 po 300 Kč/měsíčně.

Prognóza rizik, které s sebou změny mohou přinést

- Lidé budou vystaveni tlaku pracovat na černo.
- Lidé budou více ohroženi rizikem vykořisťování (nejen pracovního, ale například i sexuálního).
- Lidé budou nuceni vrátit se na Ukrajinu, kde budou vystaveni nebezpečí, nestabilním politickým podmínkám a chudobě.
- Lidé budou tlačeni do půjček a mohou se stát oběťmi nekalých praktik a/nebo být vystaveni riziku zadlužení.
- Lidé se propadnou na sociální dno, stanou se vyloučenými (bezdomovectví, chudoba, vyloučení dětí ze vzdělávání) a nebudou se schopni integrovat.
- Lidé se budou integrovat do určitého pracovního segmentu, ale jejich potenciál zůstane nevyužitý.
- Lidé budou tlačeni do vysokých neadekvátních částek za bydlení.
- Lidé budou dlouhodobě zůstat v substandardním bydlení, což ohrozí jejich integraci.
- Rodiny budou rozděleny – ženy zůstanou na ubytovně s dětmi a muži budou bydlet na placené ubytovně ve městě, kde pracují.

Kapitola III.

Co přinese budoucnost?

Dlouhodobé plány

- Více než polovina (68 %) respondentů ze všech dotazovaných v rámci kvantitativního šetření (N 329) projevilo přání vrátit se v budoucnosti domů – na Ukrajinu, 18 % odpovědělo, že neví a 15 %, že se nevrátí nebo že se vrátit nemůže.
- Ve skupině osob, které odpověděly, že se vrátit nechtějí nebo nemohou mírně převažují muži nad ženami (19 % versus 13 %), přičemž průměrný věk, těch, co se chtějí vrátit, je o něco vyšší (46 let) než u těch, co se spíše vrátit nechtějí (42 let).
- Návrat na Ukrajinu častěji neplánují také ti, kdo jsou v České republice s rodinnými příslušníky, a ti co zde mají práci (69 % respondentů, kteří uvedli, že se neplánují vrátit na Ukrajinu má v Česku práci oproti 56 % těch, kteří návrat plánují).
- Na základě analýzy kvalitativních dat bylo možné identifikovat dva hlavní důvody, které mají vliv na setrvání respondentů v Česku. Za prvé se jedná o osoby, které pocházejí z oblastí okupovaných nebo postižených přímými vojenskými útoky a které se v místě svého bydliště necítí bezpečně nebo které přišly nejen o domov, ve smyslu střechy nad hlavou, ale také například o svou firmu apod. Ve druhém případě se jedná o ty, kteří pocházejí z oblastí, které sice nebyly postiženy přímými boji, válka na ně ale významně dopadla jak ekonomicky, tak sociálně. Tito lidé mnohdy přišli o práci a o možnost práci najít a ocitli se ve finančně svízelné situaci bez vyhlídek na zlepšení.

Krátkodobé plány

- **Většina respondentů (61 %) v dohledné době (v rámci jednoho roku) současné ubytování opustit neplánuje.**
- Respondentů, kteří uvedli, že se plánují přestěhovat v rozmezí následujícího **jednoho až šesti měsíců**, bylo 18 % (59), z toho jich 46 % (27 osob) uvedlo, že se chce vrátit na Ukrajinu (i když v 2 % ne na stejné místo, odkud pocházejí), 44 % (26 osob) se plánuje přestěhovat v rámci České republiky a 8 % (5 osob) se chce odstěhovat do jiné země.
- Z těch, kteří se plánují **přestěhovat v rámci České republiky** (N=26) v rozmezí jednoho až šesti měsíců, chce většina odejít do větších měst, než kde současně žijí. Čtyřicet šest procent respondentů se v tomto případě (12 osob) plánuje přestěhovat do Plzně, osmnáct procent (5 osob) do Chebu, čtrnáct procent (4 osoby) do Domažlic, jedenáct procent (3 osoby) do Klatov a sedm procent (2 osoby) do Karlových Varů.

- Jako důvod ke stěhování 63 % případů (21 osob) uvedlo pracovní nabídku v jiné lokalitě a 12 osob odpovědělo, že se budou muset přestěhovat s ohledem na ukončení humanitární podpory (v tomto případě je myšleno hrazení ubytování ze strany státu).
- Jak ukázalo kvalitativní šetření, to, že se respondenti nechtějí stěhovat ale neznamená, že si budou moct reálně ubytování sami platit, že za ně bude platit stát, nebo, že jsou spokojeni s ubytováním současným. Někteří s podmínkami ubytování spokojeni nejsou, není pro ně ale reálně přestěhovat se jinam, a to ani v případě, kdy jsou schopni si ubytování sami platit. Jiní takto odpověděli, protože neví, co budou dělat.
- **Překážkami, kterým v otázce hledání ubytování** respondenti čelí, jsou zejména: nedostupnost nájemního bydlení (za tržní cenu), nedostatek finančních prostředků na pokrytí tržního nájmu (a zálohy), opakované odmítání ze strany majitelů nemovitostí, a to z různých důvodů souvisejících jak s etnicitou, tak s jinými okolnostmi (vícečetná rodina, přítomnost domácího mazlíčka, nedůvěra vůči občanům Ukrajiny a/nebo preference dlouhodobých nájmu, které nejsou v případě držitelů dočasné ochrany jistotou).
- **Faktory, které ovlivňují spokojenost se současným ubytováním, jsou:** dobré podmínky ubytování, relativně centrální poloha místa, vhodná pracovní příležitost v místě, proaktivní a vstřícný provozovatel ubytování, dobré vztahy mezi ubytovanými, žádné další poplatky za ubytování, adekvátní částka za ubytování (v případě že bude placené).
- Z kvalitativního šetření vyplynulo, že **většina nemá žádný konkrétní plán ani strategii** v podobě slíbené práce, pomoci přátel, práce nebo zajištěného ubytování, a to ani v případě těch, kteří uvedli, že se plánují přestěhovat.
- Jejich budoucí uvažování **ovlivňuje skutečnost, zda mají práci a jakého je charakteru v kombinaci s podmínkami bydlení** (jeho poloha, kvalita). Roli hraje i to, proč odešli z Ukrajiny (jestli to bylo spíš z důvodů ekonomických nebo bezpečnostních).

Respondenty lze orientačně rozdělit na ty, kteří odpovídali, že:

1. Neví, co budou dělat, jejich situace je bezvýchodná, nemají žádnou strategii, ale spíš by si přáli zůstat
2. Ty, kteří nejspíš zůstanou
  - a) Ti, co patří do kategorie zranitelní a ubytování za ně bude hradit stát
  - b) Ti, co mají prostředky a jsou spokojeni s ubytováním.

Přestěhují se v rámci ČR– různé důvody.

- a) Jsou spokojeni s ubytováním, ale nemají prostředky a nemůžou tu najít práci, budou zkoušet jinde.
- b) Nejsou spokojeni s ubytováním a mají prostředky, chtějí jinam.

Odstěhují se mimo ČR nebo se vrátí na Ukrajinu (uvažují o tom).

- a) Jsou spokojeni s ubytováním, ale nemají prostředky a jak najít práci a jsou nuceni odejít, i když jim hrozí reálné nebezpečí a velký ekonomický propad.
- b) Jsou v ČR především kvůli práci, takže pokud práce nebude, tak se vrátí zpět.

METODOLOGIE

Smíšený výzkum

Výzkum byl realizován jako **smíšený, kombinující prvky kvantitativních a kvalitativních metod** (mixed method research). V rámci kvantitativní části byla data shromažďována prostřednictvím standardizovaného dotazníkového šetření a sbírána enumerátory (tazateli) přímo v terénu (mezi respondenty). Na tuto část pak ve vybraných případech navazovalo kvalitativní dotazování. To bylo zaměřené tematicky a cílem bylo získat detailnější informace o situaci respondentů při řešení různých životních situací, zejména ale ve vztahu k jejich integraci na trhu práce a jejich plánům do budoucna.

Výzkumný vzorek

Výběr respondentů pro dotazníkové šetření byl **účelový**, cílený na ukrajinské uprchlíky ubytované **v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji**. Oba regiony byly do výzkumu zařazeny s ohledem na jejich vysoký podíl uprchlíků ubytovaných v daném typu ubytování i s ohledem na další specifika, díky kterým jsme předpokládali, že situace uprchlíků v těchto lokalitách bude v mnoha ohledech obtížnější než jinde. Karlovarský kraj byl vybrán kvůli vysoké míře nezaměstnanosti v kraji (třetí nejvyšší v Česku). Plzeňský kraj byl vybrán především z důvodu specifické struktury pracovního trhu a velkého podílu uprchlíků ubytovaných v tzv. „odlehlejších lokalitách“.

Sběr dat byl realizován od 8. března do 17. dubna (včetně) a shromážděno bylo celkem **329 dotazníků/rozhovorů**. V **50 případech** byli respondenti **podrobeni navazujícímu kvalitativnímu tematickému dotazování**. Jejich výpovědi byly sepsány a společně s dalšími 50 komentáři, zaznamenanými v rámci otevřených odpovědí prostřednictvím dotazníkového šetření, využity pro účel kvalitativní analýzy. I v tomto případě byl výběr vzorku účelový se snahou oslovit co nejširší spektrum respondentů – od těch pracujících s dětmi po ty, kteří nepracují, nebo pracují a jsou bezdětní, v důchodu, nebo se zdravotním omezením. Dalším zdrojem informací byly **kvalitativní rozhovory s provozovateli/majiteli ubytovacích zařízení** a se zástupci spolupracujících neziskových organizací. Celkem takto bylo realizováno 7 rozhovorů, s 10 respondenty, které byly nahrány a přepsány (a v některých případech pouze zapsány).

Vzhledem k úzce vymezené skupině šetření **nejsou výsledky zobecnitelné na situaci uprchlíků v celém Plzeňském/Karlovarském kraji**, poskytují ale dostatečnou datovou základnu pro interpretaci situace uprchlíků v daném typu bydlení (hromadná ubytovací zařízení v obou krajích), která ním společně s výsledky kvalitativního šetření poskytují hlubší vhled do situace uprchlíků (nejen) v těchto lokalitách a typu ubytování.

Typologie navštívených lokalit

Celkem jsme navštívili **13 měst a 17 ubytovacích zařízení**. Tato ubytovací zařízení lze na základě různé míry prostorového vyloučení, charakteru dopravní infrastruktury a dostupnosti služeb v dané lokalitě rozdělit na čtyři typy uvedené níže. Pro situaci ubytovaných uprchlíků jsou rozhodující i další kritéria, jako například vstřícnost provozovatele ubytování, podmínky ubytování apod. (viz Příloha I), rozdíly tedy existují i v rámci jednotlivých typů.

1. *Ubytovací zařízení v odlehlých lokalitách – prostorově vyloučené lokality na okraji vesnic, případně obcí a měst, vyznačující se omezenou dopravní infrastrukturou a absencí služeb (Fleky, Capartice, Nalžovské hory/Miřenice, Plasy, Holýšov, Světce).*
2. *Ubytovací zařízení umístěna přímo v malých obcích s relativně dobrou dopravní infrastrukturou a základní obsluhností (Strašice, Ostrov nad Ohří, Zbůch).*
3. *Ubytovací zařízení v lázeňských městech s dobrou dopravní infrastrukturou a nabídkou služeb (M a r i á n s k é lázně, Františkovy lázně).*
4. *Ubytovací zařízení umístěná centrálně v rámci středně velkých/velkých měst, s dobrou dopravní infrastrukturou a nabídkou služeb (Cheb, Plzeň).*

Analýza

Kvantitativní a kvalitativní data byla sbírána souběžně (vyjma rozhovorů realizovaných s ubytovateli a zástupci NNO). První kapitola je založena převážně na analýze kvantitativních dat získaných v rámci dotazníkového šetření. Druhá a třetí prezentuje výsledky získané analýzou, jak kvantitativních, tak kvalitativních dat. V textu byla jednotlivým respondentům přiřazena fiktivní jména z důvodu zachování anonymity a ze stejného důvodu byly v některých případech upraveny i další informace.

Etika a souhlas

Dotazníkové šetření a doplňující rozhovory s uprchlíky byly vedeny v ukrajinštině a ruštině vyškolenými enumerátory (tazateli) IOM na mobilní aplikaci. Rozhovory byly vedeny individuálně, tzv. tváří v tvář, s respondenty, kteří poskytli k rozhovoru souhlas. Respondentům byla zaručena anonymita a dotazovány byly pouze osoby starší osmnácti let.

Kapitola I:

Jaká je situace lidí žijících v hromadném nouzovém ubytování v Plzeňském a Karlovarském kraji?

A. Sociodemografická charakteristika respondentů a místo původu

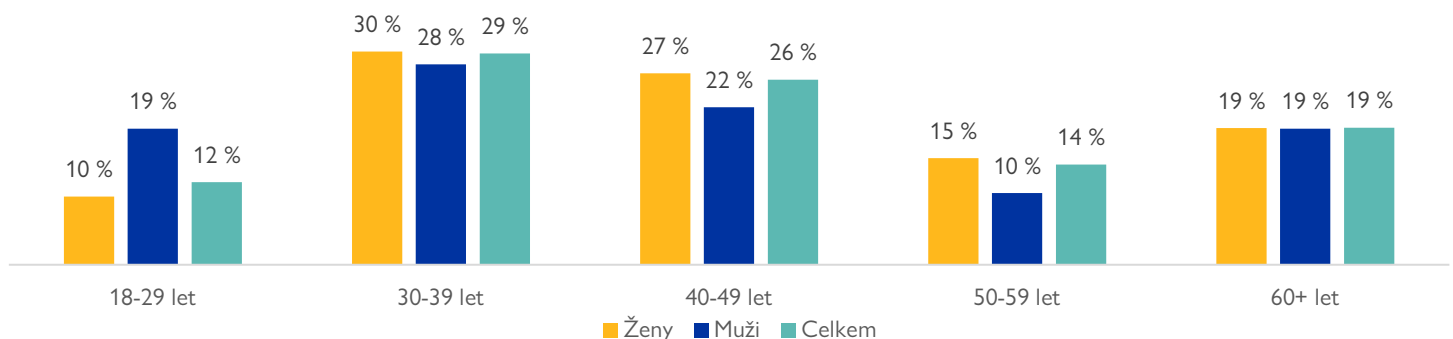
Místo původu

Respondenti do České republiky přišli z mnoha různých oblastí Ukrajiny, přičemž nejčastěji bylo zastoupeno těchto pět oblastí původu: Doněcká (14 %), Charkovská (13 %), Zápороží (13 %), Dněpropetrovská (12 %) a Oděská (8 %), což jsou vyjma Oděsy, kterou ale blízkost k Černému moři činila zranitelnou vůči raketovým, leteckým a dronovým útokům, současně i oblasti nejvíce zasažené přímými boji. [Ukraine Conflict Update: 15-21 April 2023 \(acleddata.com\)](#)

Sociodemografické charakteristiky

Většina respondentů byly dospělé ženy (80 %), zatímco muži tvořili 20 procent respondentů. **Průměrný věk** respondentů byl 45 let. Z grafu I je patrné vyšší zastoupení respondentů ve věku 29 až 39 let (28 %) a mezi 40 a 49 lety (25 %). Muži byli v průměru o něco starší než jejich ženské protějšky (47 let průměrného věku u mužů oproti 42 letům průměrného věku u žen). Ženy byly oproti mužům častěji zastoupeny ve věkové skupině 40–49 (27 % versus 22 %) a 50–59 (15 % žen versus 10 % mužů). Muži naopak ve věkové skupině 18–29 let (19 % versus 10 %).

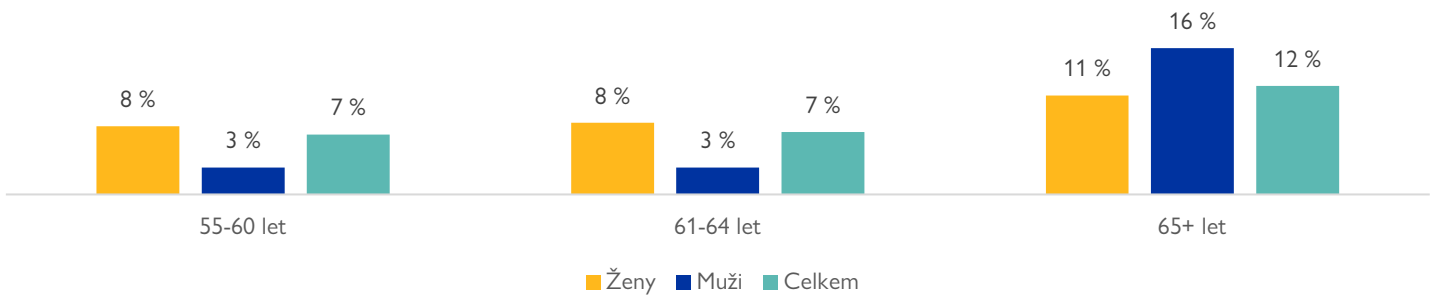
Graf I: Věk, pohlaví a celkem (%)

Pokud jde o respondenty **starší 65 let**, ti byly zastoupeni 10 % (34 osob), přičemž nejstarší dotazovanou osobou byl muž ve věku 87 let. Muži byli v této věkové skupině zastoupeni častěji než ženy (13 % oproti 10 %). Respondenti **starší 60 let a mladší 65 let** byli v celkovém vzorku zastoupeni 9 %, ženy byly v této věkové skupině zastoupeny o něco častěji (10 % žen oproti 6 % mužům).

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Graf 2: Věk, pohlaví a celkem, ve věkové skupině nad 55 let, včetně (%)

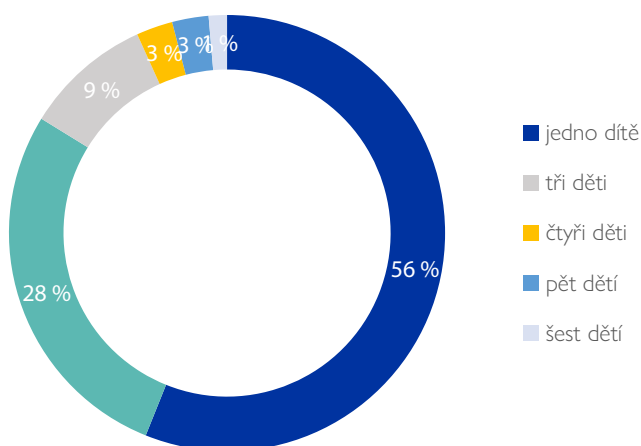

Nejvíce respondentů (80 %) přišlo do Česka **ve skupině**, která byla v průměru tvořena třemi osobami (včetně respondenta). Dvacet procent respondentů přišlo **samo**. Průměrný věk těch, kteří cestovali ve skupině, byl 44 let a těch, kteří cestovali sami, 47 let. Ženy cestovaly samy častěji, celkově se jednalo o 21 procent všech žen, oproti mužům, kteří sami cestovali pouze ve 13 procentech.

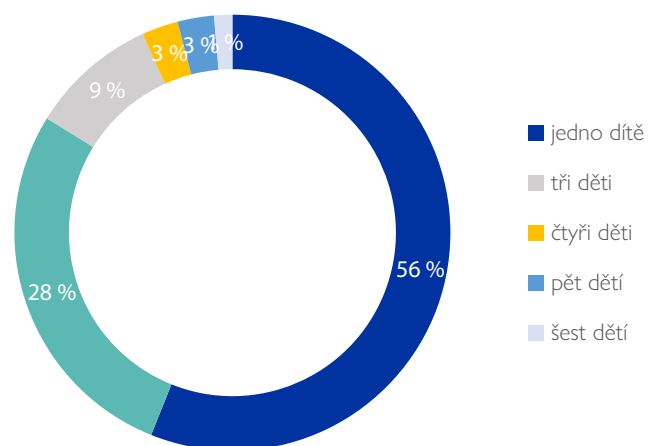
Téměř polovina respondentů (49 %) uvedla, že **má děti**, a téměř všichni (92 %), že jsou jejich děti v Česku s nimi, šest procent uvedlo, že jejich děti jsou stále na Ukrajině, méně než jedno procento bylo v zamýšlené cílové destinaci a méně než jedno procento uvedlo, že jsou někde jinde.

V kategorii respondentů pobývajících v Česku s dětmi byli nejčastěji zastoupeni ti, kteří měli jedno dítě (56 %), ve 28 % se respondenti starali o dvě děti a v 9 % případů o tři děti⁴ V 17 % případů byly tyto děti mladší 6 let a v 83 % případů byly ve věku od 6 do 17 let.

Graf 3: Počet dětí na respondenta (%)

Graf 4: Věk dětí respondenta (%)

⁴ Srovnej Drbohlav, Tichý 2023, kde je zastoupení respondenta pečující o dvě děti podstatně vyšší.

Osoby se zdravotním omezením

Z těch, kteří v Česku pobývají ve skupině, 55 procent uvedlo, že součástí této skupiny je alespoň jedna osoba s chronickým onemocněním nebo vážným zdravotním stavem. Třicet osm procent je ve skupině s osobou se zrakovým postižením. Následují lidé s osobou s obtížemi v oblasti chůze/zdolávání schodů (13 %), sluchovými obtížemi (2 %), obtížemi se soustředěním/pamětí (3 %), omezenou soběstačností (3 %) a obtížemi v komunikaci. Celkem 13 osob také jako jeden z důvodů výzev, kterým čelí, uvedlo problémy s uznáním ZTP v Česku.

Zranitelní dle Lex Ukrajina

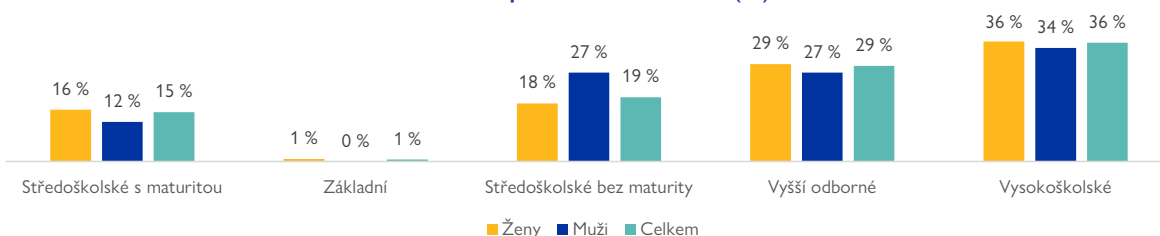
Na základě kvantitativních i kvalitativních dat odhadujeme, že mezi respondenty našeho výzkumu **do kategorie zranitelných osob dle Lex Ukrajina V spadá přibližně 105 osob, tedy 30 % ze všech dotazovaných respondentů**, z toho 40 v kategorii nad 65 let, 45 v kategorii „osoba starající se o dítě/děti do 6 let“ a odhadem 20 osob s průkazem ZTP, včetně osob o ně pečujících. Je ale potřeba vzít v potaz, že osoby spadající do kategorie „zranitelní“ mohou být na ubytovně s dalším členem rodiny, který do této kategorie nespadá, a pro kterého bude velmi obtížné najít si práci (pokud ji nemá) a ubytování za sebe uhradit. Příkladem můžou být manželé, kdy jednomu z nich již bylo 65 a druhému je o pár let méně, nebo matka s dítětem ve věku 7 let a její matka, která se o toto dítě stará, aby mohla chodit do práce (například protože dítě musí do školy doprovázet a v místě je dostupná práce jen ta na směny).

B. Vzdělání, jazykové znalosti, ekonomický status a zaměstnanost

Vzdělání a jazykové znalosti

Pokud jde o dosažené vzdělání, 19 % respondentů uvedlo, že dosáhli středoškolského vzdělání bez maturity (nižší střední), 29 % vyššího odborného, 15 % středního s maturitou (vyšší střední), 36 % vysokoškolského vzdělání a jedno procento vzdělání základního. Ženy dosáhly vysokoškolského vzdělání častěji než jejich mužské protějšky (36 % oproti 34 %), zatímco mužští respondenti častěji než ženy dosáhli středního vzdělání bez maturity (27 % oproti 18 %)⁵. Pokud jde o absolvovaný studijní obor v případě osob se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním, nejčastěji respondenti jmenovali těchto pět oborů: strojírenství, výroba a stavebnictví (29 %), obchod, správa a právo (27 %), zdravotnictví a sociální péče (10 %), vzdělávání (10 %) a služby (9 %).

Graf 5: Úroveň dosaženého vzdělání, dle pohlaví a celkem (%)

⁵ V tomto směru se profil respondentů COLLAC liší od profilu respondentů popsaného v DTM Reportu pro první kvartál roku 2023, založeného na dotazníkovém šetření zkoumajícím vzorce vysídlení, potřeby a záměry uprchlíků, kde je zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním vyšší a tvoří 48 % (<https://dtm.iom.int/reports/czechia-surveys-refugees-ukraine-needs-intentions-and-integration-challenges-january-march?close=true>).

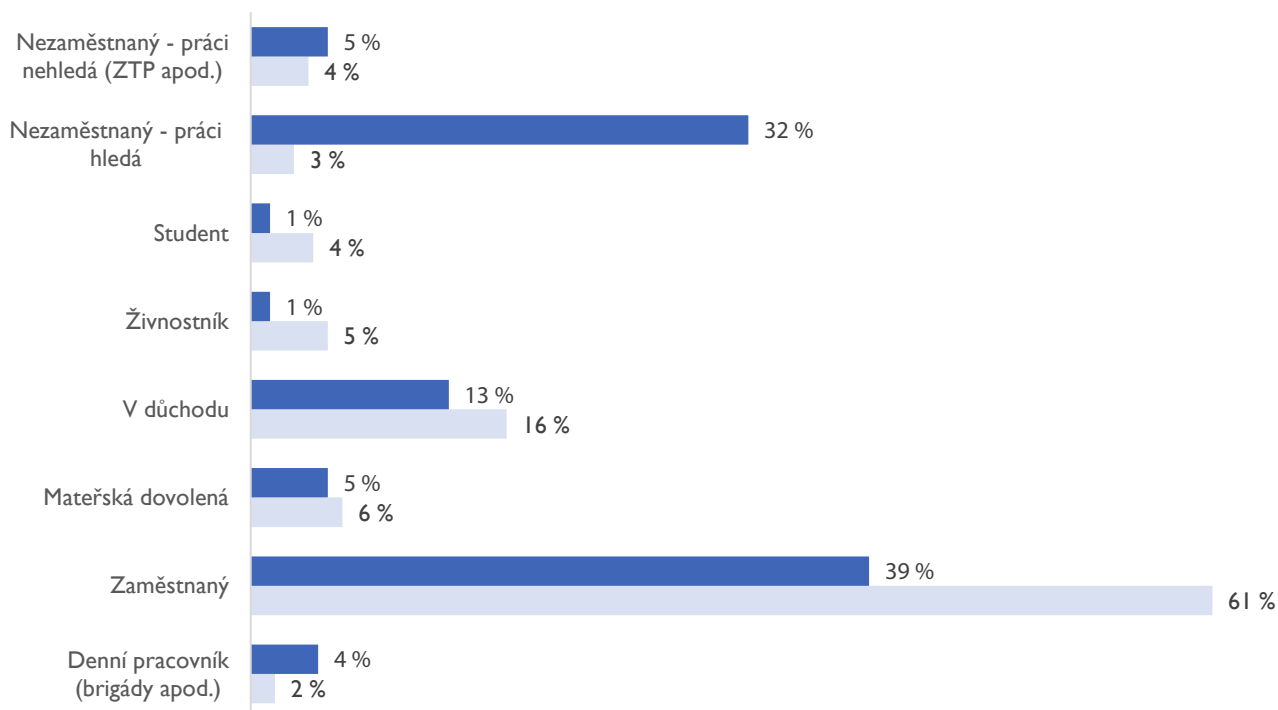
Podíváme-li se na **hlavní komunikační jazyk** respondentů, tak 62 procent respondentů uvedlo ruštinu, 28 procent ukrajinštinu⁶. Téměř všichni respondenti nicméně hovoří oběma jazyky, (znalost ruského i ukrajinského jazyka deklarovalo 95 procent respondentů). **Dvacet šest procent uvedlo znalost českého jazyka** a dvacet procent respondentů odpovědělo, že mluví anglicky.

Ekonomický status a zaměstnanost

Podíváme-li se na složení zkoumaného vzorku z hlediska ekonomické situace respondentů, zjistíme, že před vypuknutím válečného konfliktu bylo na Ukrajině zaměstnáno 61 % respondentů, 5 % byly osoby samostatně výdělečně činné a 2 % pracovala formou brigád apod. To znamená, že **68 % respondentů bylo před odchodem z Ukrajiny ekonomicky aktivních**. Ženy byly v tomto případě častěji zaměstnány než muži (62 % oproti 55 %). Šestnáct procent respondentů bylo v důchodu, přičemž podíl žen v této kategorii byl 32 procent oproti 57 procentům mužských respondentů. Pouze tři procenta vzorku byla před odjezdem z Ukrajiny nezaměstnaná a hledala si práci. Další čtyři procenta byla nezaměstnaná, ale práci nehledala (například ze zdravotních důvodů). Zbývající respondenti byli studenti (4 %) nebo byli na rodičovské dovolené (6 %), přičemž v této kategorii byly zastoupeny pouze ženy (8 %).

Podíl respondentů, kteří uvedli, že **mají práci v Česku je 44 %** (včetně tzv. „denních“ pracovníků a osob samostatně výdělečně činných), přičemž **nezaměstnaných, práci hledajících bylo 31 %**. Status důchodce, studenta, osoby nezaměstnané a práci nehledající a osoby na rodičovské dovolené uvedlo 23 % respondentů. Přejít ekonomických statusů (Ukrajina versus Česko) popisuje graf 6.

Graf 6: Ekonomický status na Ukrajině a v České republice (%)

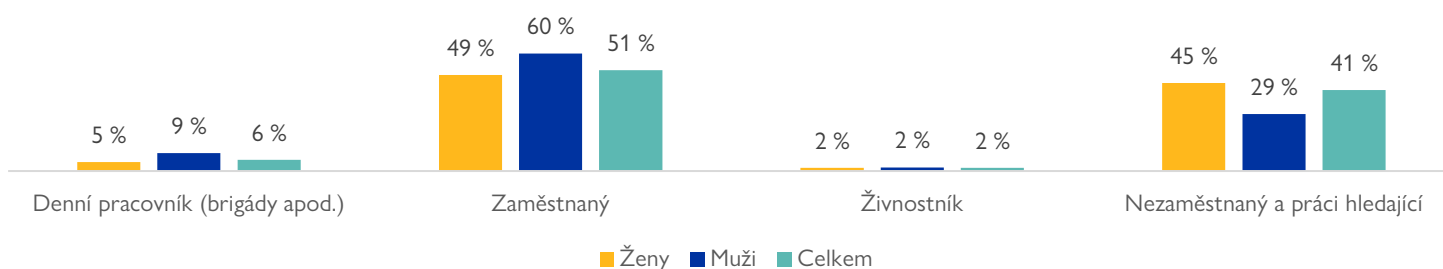

⁶ V tomto směru se profil respondentů COLLAC liší od profilu respondentů popsaného v DTM Reportu pro první kvartál roku 2023, založeného na dotazníkovém šetření zkoumajícím vzorce vysídlení, potřeby a záměry uprchlíků, kde převažují respondenti, kteří jako hlavní komunikační jazyk uvedli ukrajinštinu (55 %).

Zaměříme-li se pouze na **ekonomicky aktivní populaci** (s vyloučením důchodců, studentů, osob na rodičovské dovolené nebo osob se zdravotním postižením), pak v České republice **ekonomicky aktivní respondenti pracovali v 59 % a ve 41 % byli nezaměstnaní**, zatímco na Ukrajině ekonomicky aktivní respondenti pracovali v 96 % případů a nezaměstnaná byla pouze 4 %. **Celková míra zaměstnanosti v rámci zkoumaného souboru respondentů byla na Ukrajině o 55 % vyšší než nyní v Česku.** Za zmínku nicméně stojí i fakt, že v Česku pracují (nebo práci hledají) i někteří respondenti, kteří na Ukrajině nepracovali, ať už proto, že byli studenti, v důchodu, nezaměstnaní nebo měli jiný důvod (péče o děti apod.). Například v případě studentů pouze čtyři z šestnácti respondentů, kteří uvedli, že na Ukrajině studovali, studují i v současné době. Zbytek buď pracuje (6 respondentů), nebo práci hledá (2 respondenti).

Při pohledu na údaje **členěné na základě pohlaví** v ekonomicky aktivní populaci, lze konstatovat, že **ženy byly v průměru častěji zastoupeny mezi nezaměstnanými a hledajícími práci** než muži (45 % oproti 29 %) a zároveň muži byli více mezi těmi, kteří uvedli, že práci mají (71 % oproti 55 %).

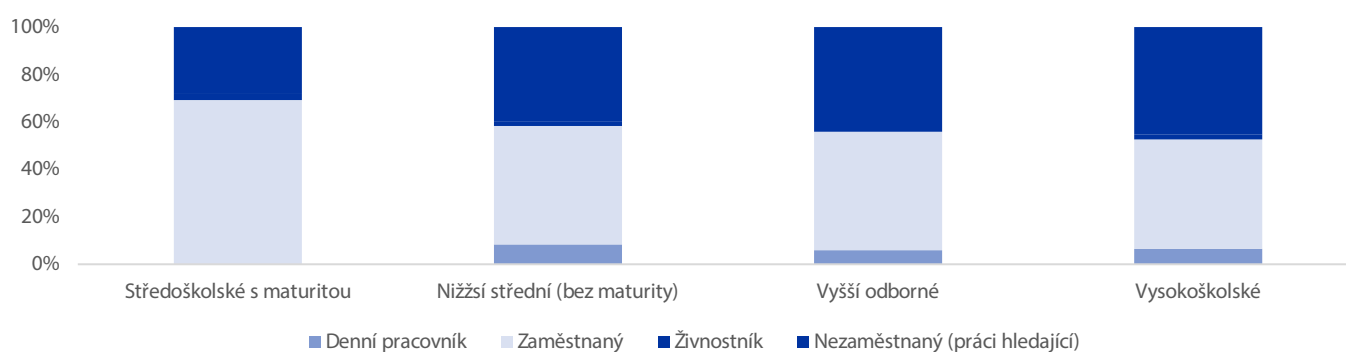
Graf 7: Zaměstnanost respondentů v Česku, ekonomicky aktivní populace, dle pohlaví (%)

Rozdíly jsou patrné také v jednotlivých **věkových kategoriích**. Ve věkové skupině 55–64 let a starších byl počet nezaměstnaných a hledajících práci v době pohovoru téměř dvakrát vyšší než průměr (67 % versus 41 %). Ve věkové skupině 60 až 64 let pak podíl nezaměstnaných a hledajících práci činil dokonce 74 %.

Významnou roli pro zaměstnanost má dosažené vzdělání. Jak ale ukazuje graf 8 v Česku **vyšší zaměstnanosti dosahují respondenti se středoškolským (72 %) a s nižším středním vzděláním (60 %)**, zatímco ti vysokoškolským vzděláním a vyšším odborným vzděláním jsou častěji nezaměstnaní.

Graf 8: Zaměstnanost respondentů dle dosaženého vzdělání (%)

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Je zde také patrná **dekvalifikace** popsaná v řadě dalších výzkumů, včetně [DTM reportů](#), kdy dochází k tomu, že zatímco na Ukrajině pracovalo 33 % respondentů v nejkvalifikovanějších profesích (manažerské a odborné pozice), 17 % jako technici/spolupracovníci a 20 % jako pracovníci ve službách a prodeji, v Česku nejčastěji (v 75 % případů) pracují na nejméně kvalifikovaných pozicích (manuálně pracující, nekvalifikovaná a pomocná povolání). Mezi respondenty, kteří jsou na trhu práce v Česku nejúspěšnější, jsou přitom nejčastěji zastoupeni ti, kteří dříve pracovali jako obsluha nebo montéři strojů a zařízení (např. řidiči nákladních automobilů / autobusů, provozovatelé horních / gumárenských strojů). Asi 24 procent těchto respondentů má práci v Česku – 20 procent je zaměstnáno, 3 procenta jsou denní pracovníci a jedno procento je samostatně výdělečně činné.

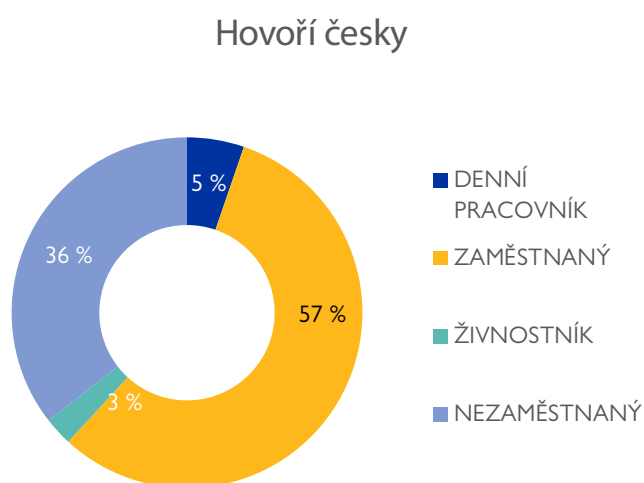
Ekonomická situace a doba strávená v Česku

Většina uprchlíků potřebuje čas, než vstoupí na trh práce. Průměrná doba, kterou respondenti v Česku v době rozhovoru strávili, činila 278 dní. Počet dní strávených v Česku byl mezi zaměstnanými samostatně výdělečně činnými nebo každodenními pracovníky vyšší než průměr a činil 303 dní. Naopak u nezaměstnaných a hledajících práci byl nižší než průměr (236 dní).

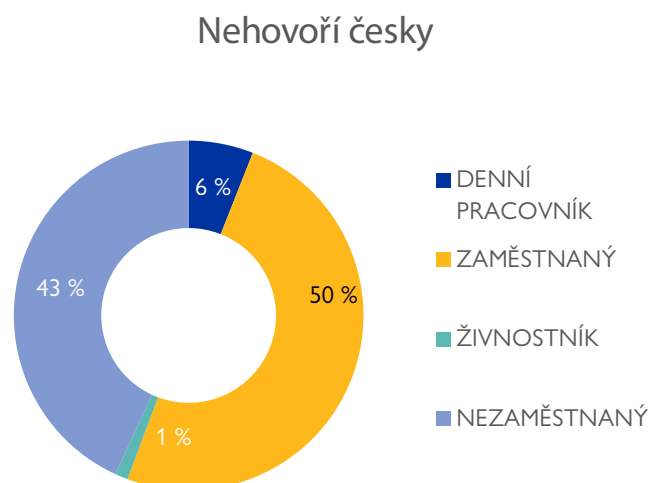
Znalost českého jazyka a práce

Znalost českého jazyka se při hledání práce ukázala být prokazatelným přínosem. Celkem 86 respondentů uvedlo, že umí česky (26 %). Mezi ekonomicky aktivními respondenty je podíl těch, kteří uvedli, že umí česky a mají zaměstnání, o něco vyšší než podíl těch, kteří česky nemluví (64 % oproti 57 %). Také počet nezaměstnaných mezi ekonomicky aktivními respondenty je vyšší u těch, kteří nemluví česky (43 %) ve srovnání s těmi, kteří česky mluví (36 %).

Graf 9: Ti, kteří hovoří česky/zaměstnanost

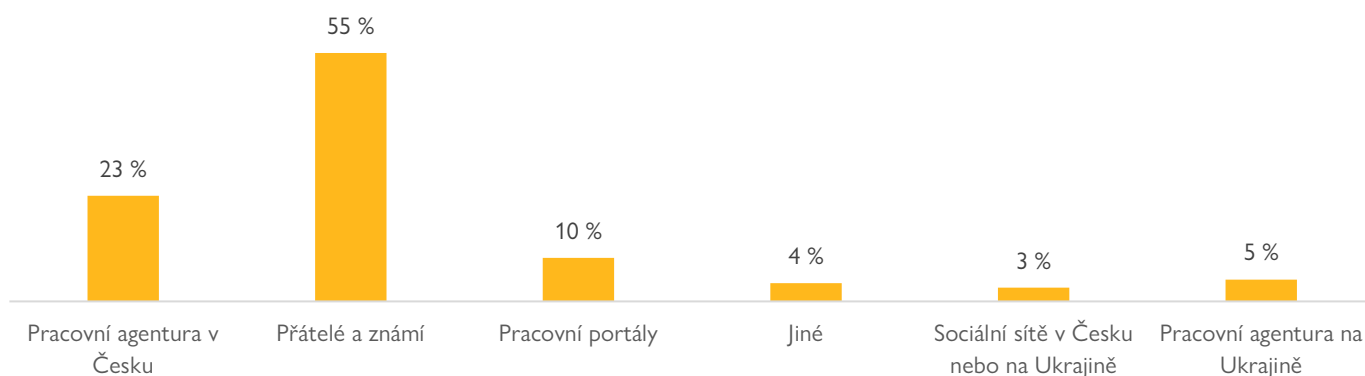
Graf 10: Ti, kteří nehovoří česky/zaměstnanost

Bariéry při hledání práce a způsob nalezení práce v Česku

Respondentů, kteří nepracují, jsme se ptali, co jim v tom brání. Většina uvedla více než jeden důvod, proč se jim nedaří najít práci. Respondenti nicméně nejčastěji uváděli nedostatek pracovních nabídek (70 %), neznalost jazyka (63 %) a absenci dopravy (37 %). Respondentů, kteří pracují, jsme se ptali na to, jak našli svou současnou práci. Ze 146 osob, které na tuto otázku odpověděly, jich více než polovina (55 %) uvedla, že si práci našla přes přátele nebo známé, 28 procent práci našlo přes pracovní agenturu v Česku (23 %) nebo ještě na Ukrajině (5 %), 10 procent přes pracovní portály, 3 procenta na sociálních sítích a 4 procenta jiným způsobem.

Graf 11: Způsob nalezení práce v Česku (%)

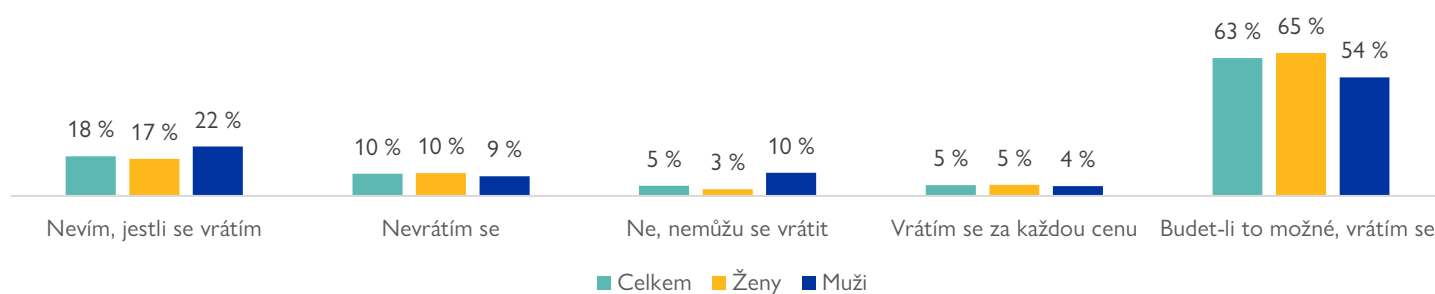

C. Dlouhodobé a krátkodobé plány

Záměry a dlouhodobé plány

Na otázku ohledně jejich touhy vrátit se (jednoho dne) na Ukrajinu, většina respondentů (68 %) odpověděla kladně, přičemž v 63 % případů respondenti uvedli, že se vrátí, bude-li to možné a v 5 %, že se vrátí za každou cenu. Ti, kteří odpověděli, že se nevrátí nebo vrátit nemohou, byli zastoupeni deseti a pěti procenty. V osmnácti procentech případů respondenti odpověděli, že neví. Muži odpovídali o něco méně často kladně než ženy (58 % oproti 70 %).

Graf 12: Přání respondentů vrátit se v budoucnosti na Ukrajinu dle pohlaví, celkem (%)

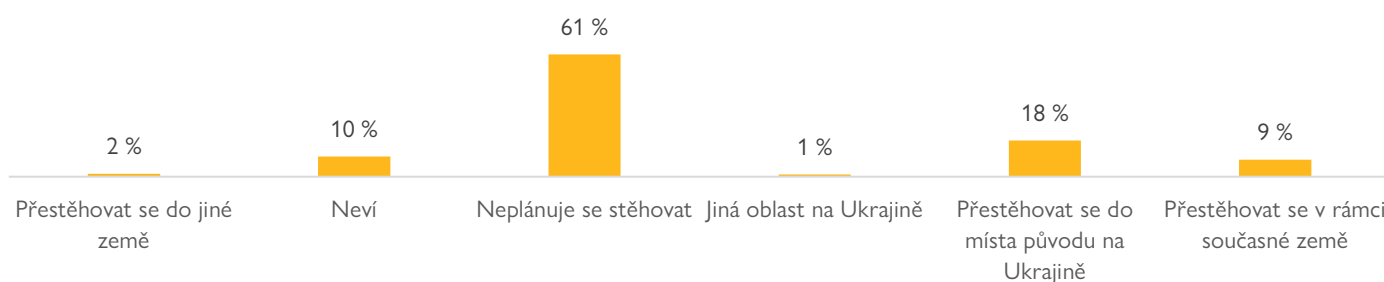

Záměr přestěhovat se jinam nebo zůstat na současném místě – krátkodobé plány

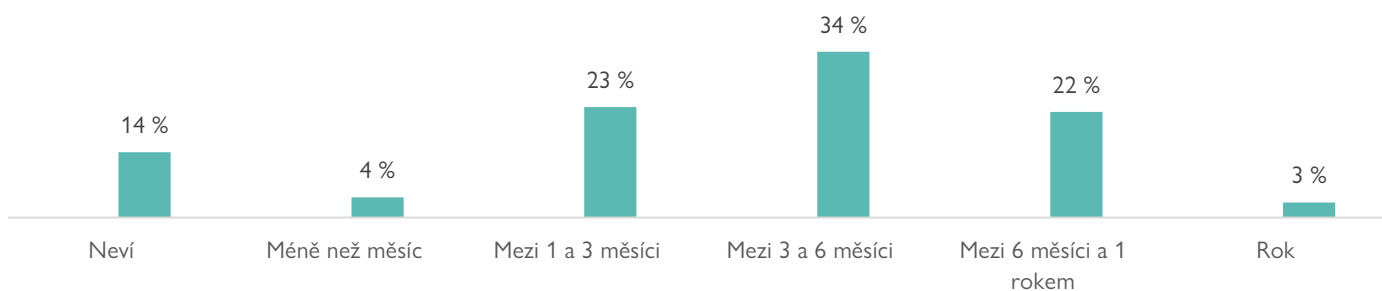
Na otázku, zda se v dohledné době plánují přestěhovat, většina respondentů **(61 %)** odpověděla, že **nemají v úmyslu se nikam stěhovat**, deset procent odpovědělo, že neví. Respondentů, kteří uvedli, že se plánují přestěhovat, bylo 29 %.

Graf 13: Respondenti a jejich plány na stěhování, celkem (%)

Jak ukazuje graf 14, z těch, kdo uvedli, že se chtějí v budoucnu stěhovat, jich tak největší část (34 %) plánuje učinit v rozmezí třech měsíců a půl roku, dvacet tři procent v rozmezí jednoho a třech měsíců, dvaadvacet procent mezi šesti měsíci a jedním rokem, čtyři procenta do měsíce, tři procenta po uplynutí jednoho roku a čtrnáct procent neví.

Graf 14: Zamýšlená doba trávená v místě pobytu před stěhováním (%)

Z celkového počtu všech respondentů (nejen těch, kdo uvedli, že se chtějí stěhovat), bylo těch, kdo uvedli, že se plánují stěhovat **v rozmezí následující jednoho až šesti měsíců, 18 % (59 osob)**, z toho jich 46 % (27 osob) uvedlo, že se chce vrátit na Ukrajinu (i když ve 2 % ne na stejné místo, odkud pocházejí), 44 % (26 osob) se plánuje přestěhovat v rámci České republiky a 8 % (5 osob) se chce odstěhovat do jiné země.

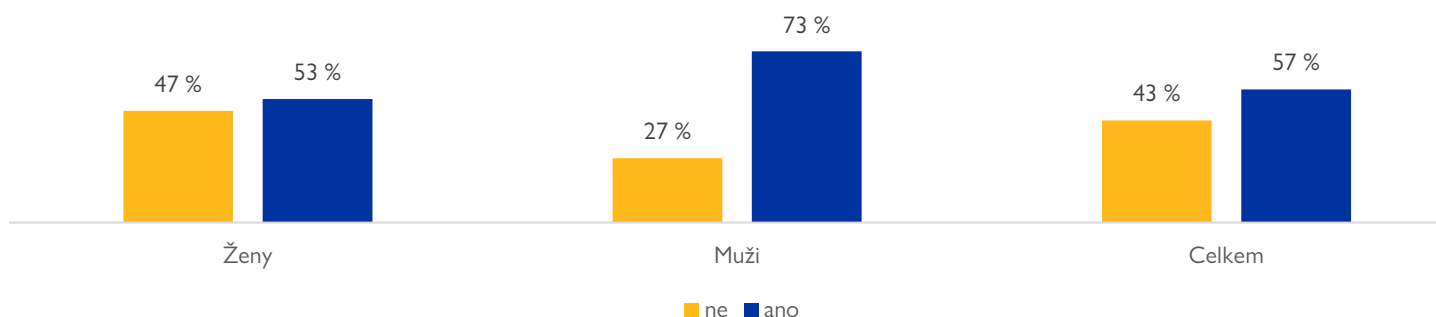
Z těch, kteří se plánují **přestěhovat v rámci České republiky (N=26)** v rozmezí jednoho až šesti měsíců, se jich většina chce přestěhovat do větších měst, než kde současně žijí. Čtyřicet šest procent respondentů se v tomto případě (12 osob) plánuje přestěhovat do Plzně, osmnáct procent (5 osob) do Chebu, čtrnáct procent (4 osoby) do Domažlic, 11 procent (3 osoby) do Klatov a 7 procent (2 osoby) do Karlových Varů. Z těch, kteří se plánují přestěhovat do jiné země, se dva lidé plánují přestěhovat do Německa, jeden do Nizozemska, jeden do Kanady a jeden ještě neví. Jako důvod ke stěhování 63 % případů (21 osob) uvedlo pracovní nabídku v jiné lokalitě a 12 osob odpovědělo, že se budou muset přestěhovat s ohledem na ukončení humanitární podpory (v tomto případě je myšleno hrazení ubytování ze strany státu).

D. Finanční situace a potřeby

Finanční situace

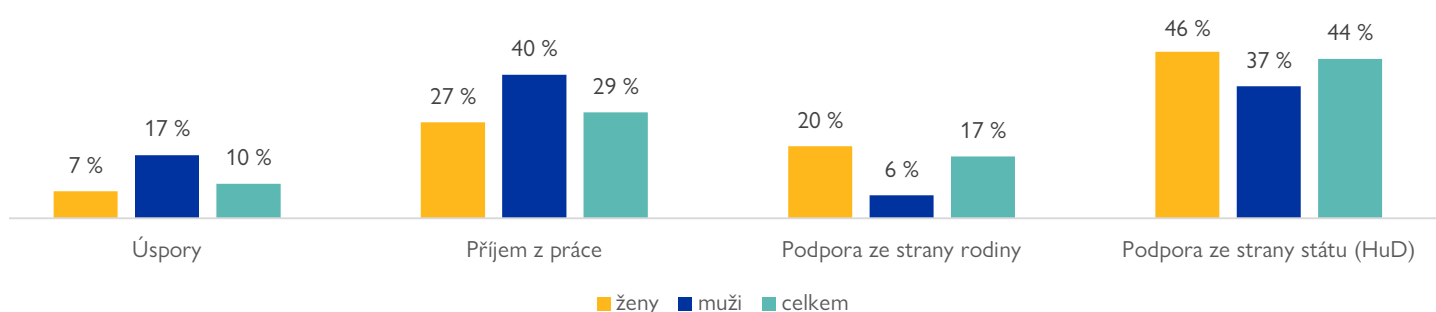
Pro získání představ o finanční situaci respondentů jsme se jich dotazovali jak na to, zda potřebují finanční podporu, tak na to, zda mají prostředky na pokrytí životních nákladů a zda požádali o humanitární podporu od Úřadu práce. Celkem **43 procent respondentů uvedlo, že nemají finanční prostředky nebo příjmy na pokrytí životních nákladů**. Při pohledu na členění respondentů na základě pohlaví, který popisuje graf 15, je nutno konstatovat, že žen se tato nepříznivá situace týká výrazně častěji než mužů (47 % žen oproti 27 % mužů).

Graf č 15: Dostatečnost příjmů respondentů na zabezpečení každodenních výdajů

Ve většině případů respondenti kombinovali více zdrojů příjmu. Nejčastěji uváděné zdroje popisuje graf 16 a jsou jimi podpora ze strany státu (44 %), příjem z práce (29 %), podpora ze strany rodiny (10 %) a vlastní úspory (10 %). Při členění dle pohlaví vidíme, že ženy výrazně častěji než muži jako zdroj příjmů jmenovaly podporu ze strany státu (46 %) a rodiny (20 %), zatímco muži častěji jmenovali příjmy z práce (40 %) a vlastní úspory (17 %).

Graf č 16: Zdroje příjmů mezi respondenty dle pohlaví, celkem (více odpovědí možných) (%)

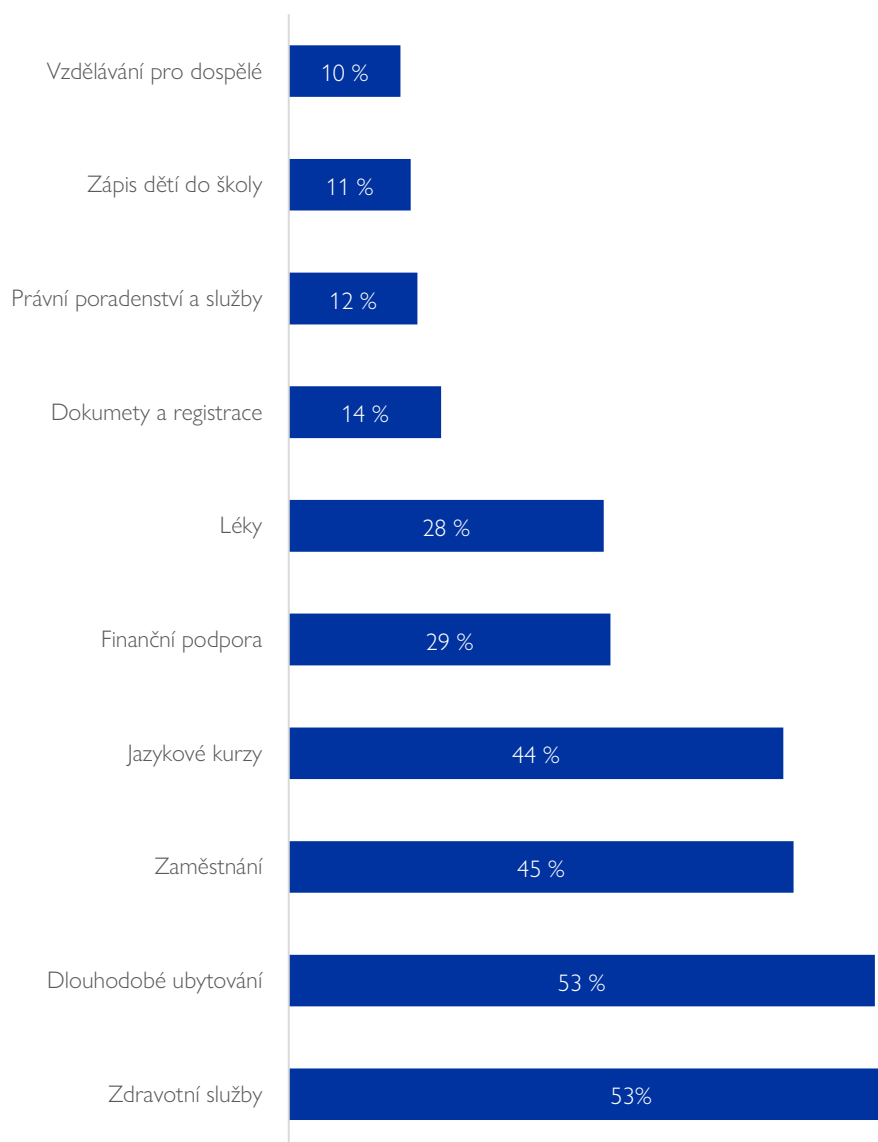

Nejčastěji, ve 33 procentech případů, se respondenti spoléhali pouze na svůj příjem (z pracovní činnosti) a **ve 30 procentech případů se respondenti spoléhali pouze na peníze od úřadů**. Ve všech ostatních případech lidé kombinují různé druhy příjmů, nejčastější je kombinace peněz od úřadů s podporou rodiny (17 % případů). Z kvalitativních rozhovorů vyplynulo že mnozí přišli před příchodem do Česka o veškerý majetek a ne všichni proto disponují úsporami. Další skutečnost, která ovlivňuje jejich finanční situaci, je to, že **mnozí posílají peníze domů svým rodinám, které na Ukrajině zůstaly**. Pokud jde o žádost o **humanitární podporu**, celkem **83 % o ni požádalo a obdrželo** tuto formu finanční podpory.

Potřeby respondentů a výzvy, kterým v současné době čelí

Nejnaléhavější potřebou v okamžiku rozhovoru bylo pro respondenty **zajištění dlouhodobého ubytování a zdravotní služby**, které v obou případech uvedlo 53 procent respondentů, následovala podpora při **hledání zaměstnání** (45 procent) a **jazykové kurzy** (44 procent). Potřebu finanční podpory zmínilo 29 % respondentů a potřebu léků 28 % z nich.

Graf 17: Potřeby respondentů v době rozhovoru (%) (více než jedna možná odpověď)

Kapitola II:

Zranitelné osoby a vybrané faktory, které ovlivňují její adaptaci na změny v Lex Ukrajina 5

Jedním z cílů výzkumu bylo zodpovědět si otázku, 1) kdo jsou lidé žijící ve vybraných lokalitách v Plzeňském a Karlovarském kraji a 2) jaké dopady na ně budou mít úpravy v Lex Ukrajina týkající se (nejen) ubytování. Zda se bude jednat o dopady negativní, závisí především na tom, zda **dosáhnou finanční soběstačnosti**, a pokud ne, zda je podpoří stát. Zajímá nás tedy, **do jaké míry se budou schopni ekonomicky integrovat**, a to nejen v tom smyslu, zda si dokážou obstarat vlastní finanční zdroje a nalézt jakoukoliv práci, ale také, jak budou schopni naučit se jazyk a využít svůj ekonomický potenciál. Ptáme se tedy nejen na **ekonomickou integraci**, ale i na **ekonomickou vzestupnou mobilitu**. Jak totiž ukazují data nejen z našeho výzkumu, uprchlíci, kteří do České republiky z Ukrajiny přicházejí, představují z hlediska dosaženého vzdělání velmi vzdělanou populaci (Report 2022, Drbohlav). Více než rok poté, co se mnozí z nich v Česku usadili, však stále většinou pracují na pozicích, které se nacházejí výrazně pod jejich kvalifikací (Report 2022, Prokop PAQ Research).

V obou případech bude hrát roli **dostupnost a charakter bydlení a práce a dostupnost služeb** (školky, školy, hlídání dětí, všeobecné informace, sociální poradenství, zdravotní péče atd.) stejně jako **přístup a otevřenost společnosti** a samozřejmě jejich **legální status** a to, zda budou lidé moci požádat o prodloužení statusu dočasné ochrany a za jakých okolností (pokud se rozhodnou trvale pobývat v Česku, bude doba trávená v Česku započítána do 5 let pobytu potřebných pro vízum k trvalému pobytu atd.).

Následující kapitola představuje několik kategorií tzv. zranitelných osob, které nejsou definovány jako zranitelné v rámci Lex Ukrajina V, ale **jejichž zranitelnost spočívá v tom, že se nacházejí ve složité ekonomické a sociální situaci, že které vyplývá omezená možnost dosažení finanční soběstačnosti a úspěšné ekonomické integrace**. Domníváme se, že by těmto osobám měla být věnována zvýšená pozornost, ať již v rámci formulace podpůrných opatření, nebo zpětnému zahrnutí některých z nich mezi tzv. „zranitelné skupiny“, aby se předešlo eskalaci problémů a propadu těchto osob do ekonomického a sociálního vyloučení.

Všechny osoby, které nuceně opustily svůj domov v důsledku války, lze, zejména jedná-li se o osoby s dočasnou ochranou, z podstaty věci považovat za zranitelné. Tato zranitelnost vyplývá ze **stavu permanentní nejistoty**, ve kterém se tito lidé nacházejí, jak z pozice jejich právního postavení (status dočasné ochrany platí pouze dočasně a zatím není umožněno uprchlíkům přejít do režimu azylového řízení), tak z hlediska praktického, souvisejícího s vývojem situace na Ukrajině (neví, zda se budou moci vrátit a za jakých okolností, což ovlivňuje jejich rozhodování o budoucnosti). Dalším faktorem majícím vliv na jejich zranitelnost je **absence sociálního kapitálu a neznalost jazyka, zvyklostí a prostředí, do kterého přicházejí**, čímž nemyslíme primárně zvyklosti kulturní, ale například to, jakým způsobem v České republice funguje zdravotnický nebo vzdělávací systém apod. Ke zranitelnosti přispívá i **postoj a chování majoritní společnosti**, které nejsou vždy pouze vstřícné a přátelské, ale mohou být neempatické, diskriminující a v některých případech i vykořisťující. A opomenout nelze ani **duševní nepohodu a psychická traumata**, která s ohledem na okolnosti mnozí zažívají, nebo například **nedostatek finančních prostředků** (kdy někteří přišli o veškerý majetek i stabilní příjem).

Mezi uprchlíky ohrožené změnami nastolenými v Lex Ukrajina lze na základě výsledků našeho výzkumu zahrnout následující **kategorie osob spolu s faktory**, které tuto zranitelnost způsobují/umocňují.

- 1) **Ženy a ženy s dětmi**, které jsou v České republice bez doprovodu další pečující osoby (pohlaví a rodinná situace).
- 2) **Lidé ve věku 55–64 let** (věk).
- 3) **Pracující s nejistým, nestabilním a/nebo nízkým příjmem** (nestabilní práce, nízká mzda), zejména pak ti, kdo současně pečují o děti starší 6 let (rodinná situace).
- 4) **Lidé se zdravotními problémy/omezeními**, kteří nespádají do kategorie osob se zdravotním postižením (dále jen „ZTP“) a osoby, které do této kategorie spadají, ale nedisponují průkazem ZTP (zdravotní problémy/postižení), a ti kdo o ně pečují (zdravotní stav).
- 5) **Osoby ubytované v odlehlých lokalitách** (odlehlost lokality).

Situaci jednotlivých kategorií osob níže podrobněji rozebereme, přičemž se zaměříme zejména na to, **jakým bariérám tito lidé čelí při snaze o ekonomickou integraci** (ve smyslu nalezení a udržení si důstojné práce). Při konceptualizaci důstojné práce a důstojné mzdy přitom vycházíme z následujících definic.

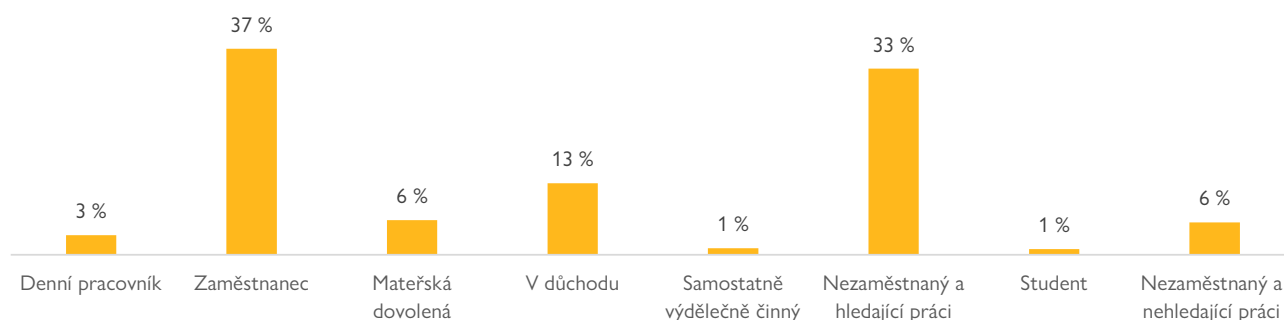
Důstojná práce. Při definici pojmu „důstojná práce“ se odkazujeme na Mezinárodní organizaci práce (ILO), která důstojnou práci konceptualizuje jako „produktivní práci pro muže a ženy odehrávající se v podmínkách svobody, spravedlnosti, jistoty a lidské důstojnosti. Důstojná práce zahrnuje příležitosti pro práci, která je produktivní a zajišťuje férový příjem, zabezpečuje jistotu zaměstnání a sociální zabezpečení pro pracovníky a jejich rodiny. Důstojná práce poskytuje příležitosti pro osobní rozvoj, posiluje sociální integraci, umožňuje vyjádřit svobodně své námitky, skloubit rodinný a pracovní život a garantuje rovné příležitosti a rovné zacházení pro všechny“ (ILO Toolkit, 2007). V tomto smyslu ji lze chápat i jako **opak „prekérní práce“**, která je nejistá a nestabilní (ve smyslu trvání práce), s nižší mírou sociální ochrany a nedostatečnou kontrolou nad pracovními podmínkami, a s nízkými, nebo nejistými příjmy (Svobodová, Trlifajová 2023).

Důstojná mzda. Nejnižší právně přípustná hrubá mzda, kterou je zaměstnavatel v Česku povinen poskytovat zaměstnanci za práci v pracovněprávním vztahu, tzv. minimální mzda, činila v roce 2023 17 300 Kč. Minimální hodinová mzda pak 103, 80 Kč na hodinu. Definice minimální mzdy nicméně není koncipovaná s ohledem na potřebu zajištění dostatku finančních prostředků k tzv. důstojnému životu ve smyslu života, který je většinou společností vnímán jako určitý základní standard. Tuto definici přináší [experti z Platformy pro minimální důstojnou mzdu](#), podle kterých by měla výše minimální důstojné mzdy za práci za běžnou pracovní dobu v roce 2023 dosahovat 40 912 Kč (v Praze 42 776). Mají se z ní dát pokrýt náklady na stravu a bydlení, ošacení, dopravu, zdravotní péči, vzdělání a volný čas a zaplatit další důležité výdaje včetně úspor pro případ neočekávaných okolností ([MDM 2023](#)). S touto definicí se ztotožňujeme, i když ji chápeme spíše jako sociální konstrukt než jako ekonomickou kategorii a jsme si vědomi toho, že pro uprchlíky bez znalosti jazyka, vykonávající převážně nízko kvalifikované práce, je v realitě českého pracovního trhu spíše nedosažitelným ideálem podobně jako pro mnoho pracujících Čechů. V tomto směru není směrodatný ani tzv. „medián mezd“, který ve čtvrtém kvartálu roku 2022 Český statistický úřad vyčíslil na 37 463 Kč (ČSÚ, 2022) a u něhož lze předpokládat, že se v roce 2023 bude pohybovat nad hranicí 40 000 Kč, a kterého by teoreticky měla dosáhnout polovina zaměstnanců pracujících na plný úvazek. Při uvažování o důstojnosti mezd v kontextu uprchlíků z Ukrajiny proto lze orientačně vycházet z průměrného platového ohodnocení v dané profesi a kraji, které sleduje a vyhodnocuje MPSV v rámci [Regionální statistiky práce \(RSCP\)](#).

GENDER A RODINNÁ SITUACE – (OSAMĚLÉ) ŽENY A ŽENY S DĚTMI

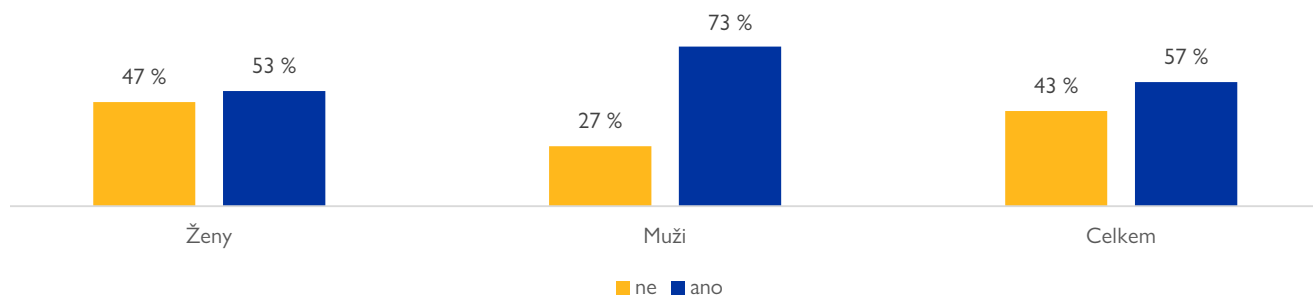
Mezi respondenty výzkumu výrazně **dominují ženy**, které jsou zastoupeny z **80 %**. Z dotazníkového šetření vyplývá, že 41 % z nich má v České republice práci, 13 % je v důchodu (dle ukrajinských kritérií), 6 % je na mateřské dovolené, 6 % nepracuje a práci nehledá z důvodů zdravotních nebo péče o jinou osobu, 1 % studuje a **33 % je nezaměstnaných a hledá práci**. Tu se jim přitom daří nacházet méně často než mužům, kteří jsou nezaměstnaní a práci hledající pouze ve 24 %. Zaměříme-li se na **ekonomicky aktivní populaci**, lze zde konstatovat, že i v tomto případě jsou ženy v průměru častěji zastoupeny mezi nezaměstnanými a hledajícími práci než muži (45 % oproti 29 %) a zároveň, že muži jsou častěji mezi těmi, kteří práci mají (71 % oproti 55 %)⁷.

Graf č. 18: Ekonomická situace respondentek výzkumu (N=262)

Méně příznivá situace žen na trhu práce oproti mužům se odráží i v jejich situaci finanční, kdy **ženy výrazně častěji než muži odpovídaly, že nemají dostatečné příjmy** na zabezpečení každodenních výdajů (celkem se jednalo o 47 % žen oproti 27 % mužů).

Graf č. 19: Dostatečnost příjmů respondentů na zabezpečení každodenních výdajů

Ženy také daleko častěji než muži odpovídaly, že každodenní náklad hradí z podpory od státu a z podpory rodiny, zatímco muži častěji jako zdroj příjmu jmenovali příjem z práce a úspory. Celkem bylo 33 % žen závislých pouze na podpoře státu.

⁷ Vyšší zaměstnanost mužů prokázalo také šetření Drbohlav, Novotný 2023.

Bariéry na pracovním trhu

V rámci kvantitativního i kvalitativního šetření jsme identifikovali několik bariér, se kterými se ženy musí při hledání (a udržení si práce) potýkat. Jednou z nich představuje **obecně horší pozice těchto (uprchlických) žen na trhu práce v ČR**, což je to dáno strukturou pracovního trhu (více nízkokvalifikovaných pozic, které jsou volné a nabízené uprchlíkům neznalým českého jazyka, jsou určeny pro fyzicky zdatné muže). V tomto ohledu se situace za poslední roky příliš nezměnila (viz článek shrnující výsledky šetření mezi pracovními migranty: [Migraceonline, 2016](#)). V rozhovorech opakovaně zaznělo, že práce, která jim je nabízena nebo kterou vykonávají, je fyzicky velmi náročná manuální práce často na směny (včetně nočních) v továrním provozu nebo ve službách. Mezi respondentkami se proto vyskytlo i několik případů, kdy ženy nebyly schopny práci fyzicky dlouhodobě vykonávat a buďto odešly, nebo byly zaměstnavatelem odmítnuty pro neplnění kvót (jeden případ). Vyjma jedné z nich si většina našla jinou, hůře placenou manuální práci, ale s příznivějšími směny, bez nutnosti zvedat těžká břemena (jiný druh výroby, úklid apod.).

Druhým faktorem znesnadňujícím přístup na trh práce je **nutnost kombinovat práci a péči**. Téměř polovina respondentek výzkumu (48 %) do České republiky přišla s dětmi, o které se musí starat. Pouze 46 % z nich je přitom v Česku v doprovodu dospělého muže ve věku 18–59 let (přičemž se nemusí jednat o manžela/partnera, ale může to být například syn) a **39 % je sama s dítětem/děťmi**⁸.

Kvalitativní šetření ukázalo, že pokud ženy necestují sami, tak mohou kromě manžela/partnera, být například i v doprovodu vlastní matky nebo tchyně. Přestože tyto ženy s péčí o děti mnohdy pomáhají, plně se jim mohou věnovat jen zřídka. Většinou se totiž jedná o ženy v ekonomicky aktivním věku, které jsou samy také zaměstnány, a pokud nejsou, tak pravděpodobně budou muset v důsledku změn v rámci Lex Ukajina V do zaměstnání nastoupit (pokud jim finanční situace rodiny neumožní jiné řešení). To, že ani přítomnost manžela/partnera nemusí vždy znamenat, že je rodina finančně dostatečně zabezpečená ukazujeme v textu níže, kde se věnujeme **prekarizované práci**.

Hledání práce pro pečující ženy znesnadňuje také **nedostupnost školských zařízení**. Respondenti v této souvislosti zmiňovali dva typy situací. Jedna situace se týkala **přeplněných kapacit místních škol**, tento problém byl zmiňován respondenty ubytovanými v rámci menších i větších měst (Cheb, Mariánské Lázně, Plzeň). V případě Karlovarského kraje ho pojmenovali také manažerka jednoho z ubytovacích zařízení a zástupci neziskové organizace, kteří uvedli, že se jim na základní školy nepodařilo umístit 43 dětí. Tento problém se údajně vyřešil až poté, co byly pro děti z Ukrajiny zřízeny speciální ukrajinské třídy. Do té doby byly ukrajinské děti školami odmítány. Druhý typ situace se týká rodin ubytovaných v tzv. „odlehlejších lokalitách“, kde je **problém s dopravou dětí do škol a s transportem obecně**. Jak například uvedla respondentka (38 let), která v Česku žije v odlehlejší lokalitě na kraji lesa se dvěma syny ve věku 8 a 14 let. "Do Plzně dojet nemůžu, protože mého nejmladšího syna musím doprovodit do školy, která je daleko, a ve 12 hodin mu škola končí, tak ho musím zase vyzvednout. A tady taky nemůžu najít práci. Tady je pouze pekárna, tam jsou ale 12hodinové směny, a ještě se tam jde dlouho pěšky a já mám dva syny – nemůžu je tak dlouho nechat samotné."

⁸ Dle interního šetření MPSV mezi domácnostmi pobírajícími HUT je dle průměru za obě kola šetření podíl jednoho dospělého s jedním nebo dvěma dětmi pouze 26,5 %, pomineme-li kategorii „jiné“, za první období to je 34 %, což více koresponduje a odpovídá i tomu, že většina dotazovaných patří právě k těm, co přišli v „první etapě“. – druhou část věty bych pro srozumitelnost rozdělila, jak, záleží na významu.

Kvůli výše uvedenému jsou pečující ženy často **tlačeny k tomu, aby přistoupily na práci za nevýhodných podmínek (prekérní práce)**, pracují na dohody, za minimální nebo velmi nízkou mzdu, například jako pokojské, v úklidových službách apod.

Příkladem reprezentující situaci několika dalších respondentek může být Irena (38 let), matka dvou dětí, která pracuje jako pokojská za 15 200 čistého, kvůli čemuž nemá nárok na humanitární dávku a musí tudíž vyjít s tímto příjmem. Některé respondentky mluvily o tom, že čelí nebo v minulosti čelily tlaku jít pracovat na černo. Julie (34, Zápotož), žijící ve středně velkém lázeňském městě a pracující v současné době na hlavní pracovní poměr od 7:00 do 19:00 v pekárně, která před tím žila a pracovala v Praze, se svěřila s tím, že najít legální práci pro ni bylo s neznalostí jazyka dlouho nemožné. “Pracovala jsem všude jako uklízečka, pomocnice v domácnosti, myčka nádobí, v supermarketu, všechny tyto práce ale byly neoficiální a často špatně placené.” Celkově tak situace respondentek odráží i postavení pečujících žen ve společnosti obecně, jak to popisují autorky výzkumu na toto téma (Volejníčková, Švarcová, Křížková 2020).

Na dvou následujících příkladech bychom rádi ilustrovali, jak složitá může být situace žen, ať již těch, co jsou bezdětné a cestují samy, tak těch, co cestují samy s dětmi. Případ respondentky Ksenije (35 let) se mimo jiné dotýká i tématu sexuálního vykořisťování, kterému mohou být ženy ve zranitelné situaci vystaveny ([euractiv](#)).

Ksenija (35, Irpin), přicestovala do České republiky z Doněcké oblasti v létě roku 2022. Město, ve kterém žila, bylo od začátku války cílem náletů a nebylo bezpečné v něm zůstat. Ještě na Ukrajině si začala hledat práci a ubytování v České republice. Přes inzerát si našla ubytování a práci, kterou jí zajistila ukrajinská pracovní agentura spolu s ubytováním přes KACPU. Ubytování ani práce ale neodpovídali dohodnutému. Práce byla fyzicky extrémně náročná, a protože nedokázala plnit předepsané normy, zaměstnavatel ji po několika měsících propustil a majitel ubytovny jí oznámil, že se má do dvou dnů z ubytování vystěhovat. Od kolegyně v práci obdržela tip na pracovní agenturu, která jí nabídla spolupráci a ubytování zdarma, (znovu přes KACPU). Práce byla v továrně, ale nebyla tak fyzicky náročná, s platem byla spokojená (vydělávala 160 Kč/hod) a dopravu z ubytovny, která se nacházela na odlehlém místě v lese, zajišťoval ubytovatel, který byl současně i zaměstnavatelem. Bohužel se jednalo pouze o sezónní práci, a tak si našla práci podobného charakteru přes jinou pracovní agenturu za o něco nižší, ale stále, dle jejích slov, vyhovující mzdu, 140 Kč/hod. I tato práce ale byla pouze na několik měsíců. Protože se jí nedařilo zabezpečit si práci přes agentury práce v okolí, našla si přes jeden ze skupinových chatů práci v Mariánských Lázních. Mělo se jednat o práci pokojské a bylo jí nabídnuto bezplatné ubytování, plná penze, benefity a plat 150 Kč/hod. Ukázalo se, že se nejednalo o běžný úklid, ale o „úklid“ místností, kde byli nazí muži, kteří od ní podle všeho očekávali „doplňkové služby“. Okamžitě kontaktovala zaměstnavatele, který připustil, že práce skutečně není jen úklid a může si vydělat peníze navíc, získat dárky a možná i najít manžela. Respondentka rezolutně odmítla, sbalila si věci a vrátila se na ubytovnu.

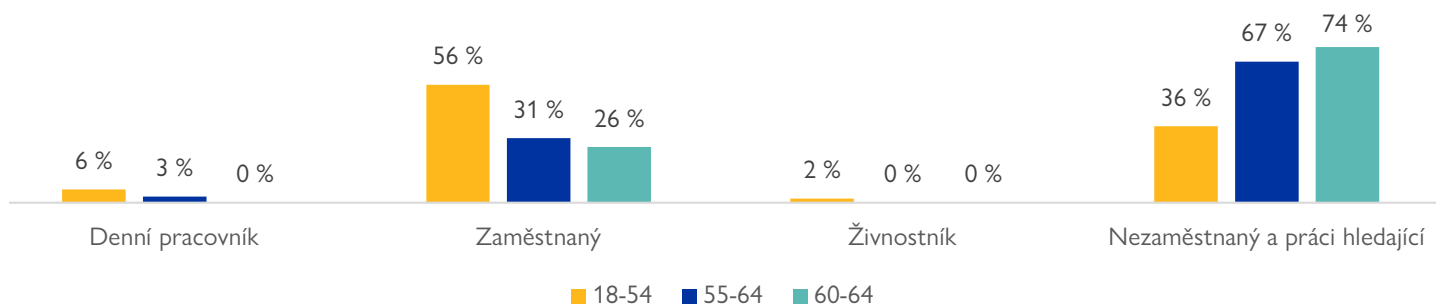
Lena (43, Nikolajev) se do České republiky rozhodla odcestovat ihned poté, co na její město začaly padat bomby. Vzala s sebou třináctiletého syna, kterého vychovává sama. Českou republiku si zvolila proto, že zde již v minulosti pracovala. I tentokrát si našla práci přes agenturu a začala dělat nekvalifikovanou manuální práci pro známou telekomunikační společnost za 135/hod čistého výdělku, s tím, že se jí měsíčně z platu odečítá 2 500 Kč za dopravu. Její pracovní směna začíná v 6 hodin ráno, ale protože cesta do práce trvá téměř 2 hodiny, vstává ve 3 ráno a vrací se v 16:30. Na péči o syna jí zbývalo málo času a energie. Pro toho se situace ukázala být velmi stresující a odmítl se učit česky a docházet do školy. Takže se ho nakonec rozhodla odvést zpátky na Ukrajinu ke svým rodičům. Sama se ale vrátit nemůže, v jejím městě není žádná práce a celá rodina, rodiče i syn, jsou na jejích příjmech finančně závislí.

Věk a lidé se zdravotním omezením

Náš výzkum ukázal, že **zastoupení nezaměstnaných a zároveň hledajících práci**, oproti pracujícím, se zvyšuje s věkem a je signifikantně vyšší u respondentů spadajících do věkové kategorie 55–64 let (N=36), kterých je 67 %, zatímco v průměru toto číslo činí 41 % a ve věkové skupině 18–54 dokonce pouze 36 %. Ve věkové skupině 60–64 pak pracuje pouze 26 % respondentů a zbylých 74 % je nezaměstnaných a práci hledá.

Graf č. 20: Zaměstnanost respondentů podle věku

Jako **bariéry při hledání zaměstnání** respondenti ve věku 55–64 let v rámci dotazníkového šetření nejčastěji uváděli neznalost jazyka, zdravotní problémy a absenci pracovních příležitostí. Méně často uváděli diskriminaci na trhu práce a nutnost starat se o rodinné příslušníky. Ti, kteří byli ubytováni v odlehlých lokalitách, uváděli i špatnou dopravní dostupnost. Většina respondentů přitom zmiňovala **více než jednu bariéru**, což potvrdilo i kvalitativní dotazování, díky kterému bylo možné získat komplexnější pohled na situaci těchto osob i představu o tom, co například respondenti myslí nedostatkem pracovních příležitostí a **diskriminací**. S tou se totiž někteří nesešli jen ze strany zaměstnavatelů, ale v některých případech také ze strany Úřadu práce (dále jen „ÚP“). Diskriminace, kterou přitom respondenti měli na mysli, se netýkala národnosti ani etnicity, ale právě jejich věku, přičemž na to, že je na určitou práci příliš stará, byla zaměstnanci ÚP upozorněna i 55letá respondentka. Další příklad se týká Aliny (63 let, vysokoškolské vzdělání), která byla s ohledem na její věk zaměstnanci ÚP opakovaně odrazována od hledání práce, a to nejen v oboru, ale i mimo něj. V momentě, kdy byla oslovena s nabídkou práce v jejím oboru, s podmínkou že si doplní znalost češtiny na úroveň A2, obrátila se opět na ÚP, kde ji odmítli do kurzu této úrovně zařadit, protože, dle slov respondentky, „neviděli potřebu utratit 17 000 a sponzorovat kurzy pro osobu jejího věku, když je nepravděpodobné, že by jí někdo nabídl kvalifikovanou práci“. Anna (63 let), jejíž příběh přibližujeme níže, se zase setkala s odmítáním kvůli věku ze strany zaměstnavatele.

Anna (63 let, Donětsk) se do České republiky přicestovala s dcerou, snachou a třemi vnoučaty z Doněcké oblasti, pracuje jako uklízečka na DPP, její mzda za 80 hodin měsíčně je odvislá od toho, zda se nedopustí žádných chyb, za které by mohla být pokutována, a pohybuje se mezi 7000 a 8000 Kč (tj. cca 90–95 Kč/hod). Vedle platu pobírá také humanitární dávku, pojištění si ale hradí sama. Po práci vyzvedává vnuky ze školy a stará se o domácnost, protože její dcera pracuje ve směnném (12hodinovém provozu) v pekárně. Povoláním je učitelka hudby a od začátku se intenzivně snaží učit česky a najít si práci ve svém oboru. Komunikuje s místními a dělá úkoly s vnuky. Jednou se jí naskytl příležitost práce v oboru, byla ale nakonec zaměstnavatelem odmítnuta s poukázáním právě na její vysoký věk.

Na pozici uklízečky pracují i další tři respondenty spadající do věkové skupiny 60–64 let. To, že se mnohdy může jednat o práci velmi náročnou dokládá příběh třiašedesátileté respondentky pocházející z Černihiva, která pracuje na plný úvazek za 15 000 Kč měsíčně, jako uklízečka na nádraží v Plzni, ve 12hodinových směnách. Směna jí sice začíná v šest hodin ráno, bydlí ale v lokalitě se špatnou dopravní dostupností a je nucena jet autobusem ve 4:35 (a vstávat ve 3:30). Respondentka uvedla, že díky věku obdržela při hledání práce mnoho odmítnutí, jako například když se ucházela o práci v továrně: "Jednou jsem se snažila získat práci v továrně. V den náboru přišli čtyři lidé – dvě mladé dívky, já a další důchodce. Byla tam dvě volná místa, takže důchodci byli odmítnuti." Její manžel, kterému je 64 práci nenašel. Jak bylo řečeno výše, respondenti v této věkové kategorii jako bariéru při hledání práce zmiňovali i zdravotní omezení a problémy, ať se již jednalo o horší hybnost, problémy s páteří, zrakem apod. Jak ale také vyplývá z našeho šetření, tyto problémy se netýkají pouze osob starších 55 let, ale mohou v práci omezovat i osoby mladší.

Náš výzkum nesledoval počty osob se **zdravotním postižením nebo znevýhodněním**, v rámci kvalitativního dotazování jsme ale hovořili s lidmi, kteří si například v České republice prošli náročnou operací páteře, dva respondenti prodělali v Česku infarkt myokardu a jiní uvedli, že trpí chronickými zdravotními problémy, kvůli kterým nemůžou vykonávat určité, zejména těžké manuální práce. Jednalo se například o ženu s vrozenou lámavostí kostí, muže s deformací kolen, ženu s nemocnou kyčlí, muže trpícího těžkým astmatem, nedoslýchavého muže nebo muže trpícího obstrukční plicní nemocí. Někteří mají potvrzení o ZTP z Ukrajiny, jiní uvedli, že si ho nestačili vyřídit, v jiných případech se problémy plně projeví až v Česku. Většina z nich se přitom snaží najít si práci, kterou by mohly vykonávat, podle svých slov ale naráží na to, že ani zaměstnanci ÚP ani zaměstnavatelé na jejich stav neberou ohled. Obecně se tito respondenti při hledání práce potýkají s obdobnými bariérami jako starší lidé. Dva respondenti se zdravotním omezením uvedli, že z tohoto důvodu pracují nelegálně (respondent Denys, viz níže), jsou ale i tací, kteří měli „větší štěstí“, jako například respondentka s problémy s kyčlí, která si našla práci v administrativě (na ubytovně, kde bydlí), nebo respondent trpící astmatem, který pracuje jako údržbář, taktéž na ubytovně. U některých je také stav omezující je v práci dočasný. To se týká těch po operaci nebo po infarktu a doufají, že se po zotavení budou moci k práci vrátit.

Ekonomická integrace a lidé pracující na prekarizovaných pozicích

Z dotazníkového šetření vyplývá, že **59 % ekonomicky aktivních respondentů⁹ má v České republice práci a 41 % je nezaměstnaných a práci hledá¹⁰**. Náš výzkum ukázal, že situaci řady respondentů, kteří pracují, lze označit za „prekarizovanou“, neboť se vyznačuje **nestabilním a nejistým příjmem a absencí sociální ochrany**. Podíl těch, kteří uvedli, že pracují formou „brigád“ (jako tzv. „denní pracovník“), je na základě dat sebraných pomocí dotazníku poměrně malý, pouze 6 % ekonomicky aktivních respondentů uvedlo tento druh práce. Kvalitativní šetření ale ukázalo, že respondenti do této formy práce mnohdy nezahrnují práci vykonávanou bez smlouvy, tzv. na černo, a mnohdy ani práci na dohodu.

⁹ Z ekonomicky aktivních respondentů jsme vyloučili ty, kteří uvedli, že jsou důchodci, studenti nebo že nepracují a práci nehledají z důvodu péče o další osobu, zdravotních omezení apod.

¹⁰ Za zmínku stojí také to, že v Česku pracují (nebo práci hledají) i někteří respondenti, kteří na Ukrajině nepracovali, ať už proto, že byli studenti, v důchodu, nezaměstnaní nebo měli jiný důvod (péče o děti apod.). Například v případě studentů pouze čtyři z šestnácti respondentů, kteří uvedli, že na Ukrajině studovali, studují i v současné době. Zbytek buď pracuje (6 respondentů), nebo práci hledá (2 respondenti).

Je tedy velmi pravděpodobné, že bude vyšší počet osob pracujících na různé typy dohod (DPP, DPČ), ale například i nelegálně nebo kvazi legálně. Příkladem mohou být respondentka Viktorie (34) a respondent Denys (53), jejichž příběhy dobře ilustrují výše zmíněnou míru ekonomické i sociální nejistoty, které jsou lidé v jejich situaci vystaveni.

Viktorie (34 let, Dnitropetrovsk) do České republiky přijela v březnu se svým 10letým synem. Manžel zůstal na Ukrajině, protože je vojákem ukrajinské armády. Po dobu, co žije v Česku, byla dvakrát nucena změnit ubytování kvůli jeho vyřazení z HUMPO. S podmínkami současného bydlení na ubytovně, která se nachází na okraji lázeňského města, je spokojená, se synem obývají vlastní pokoj s příslušenstvím. Viktorie má vzdělání v oblasti finančnictví a na Ukrajině pracovala jako obchodní manažerka. V České republice pracuje jako kuchařka v hotelu. Původně měla uzavřenou smlouvu na HP, v současné době ale pracuje na DPP. Smlouva přitom neodpovídá realitě, protože je na ní uvedeno, že vydělává pouze 4000 měsíčně na pozici uklízečky, nikoliv kuchařky. Zbytek jí zaměstnavatel doplácí „na ruku“ s tím, že si sama hradí zdravotní pojištění (sociální si nehradí) a nemá nárok na placenou dovolenou, nemocenskou apod. Doufá, že jí zaměstnavatel smlouvu upraví, protože chce jet na Ukrajinu alespoň na týden navštívit svého manžela, který bude mít v červenci týden dovolenou.

Denys (53 let, Konotop) uprchl do České republiky s bývalou manželkou a dvěma dětmi ve věku 5 a 9 let z ostřelovaného Konotoupu. Několik měsíců žili v západní Ukrajině, kde se jim ale nedařilo najít si práci a kde nedokázali platit nájem za přemrštěné ceny, které jsou dnes v této oblasti požadovány. V České republice se rozdělili, žena bydlí v Praze a on na ubytovně v lázeňském městě a snaží se je živit. V mládí byl profesionálním sportovcem, následkem četných zranění ale musel odejít do částečného invalidního důchodu. Na Ukrajině pracoval jako učitel tělesné výchovy. Najít práci v Česku, kterou by mohl vykonávat s ohledem na své zdravotní potíže, a díky které by současně dokázal uživit rodinu, je pro něj obtížné. Na ÚP nebrali v potaz jeho zdravotní stav a u pohovorů byl opakovaně odmítnut. Proto pracuje nelegálně, obvykle jako pomocná síla na stavbách, na opravách bytů a domů apod. Jedná se o nárazovou práci, kterou si hledá na různých chatech a ve skupinách na sociálních sítích.

Zároveň se ukázalo, že významná část respondentů sice má pracovní smlouvu uzavřenou na hlavní pracovní poměr (dále pouze „HP“), ty ale bývají **časově omezené nebo zkrácené**. Není proto neobvyklé, že dotazovaní uprchlíci pracují na poloviční úvazek nebo **na krátkodobé smlouvy** v rozmezí od 1,5 do 3 měsíců (to je častější v PLZ kraji, ale týká se to KV kraje).

Je to dáno tím, že pracovní pozice, ve kterých jsou uprchlíci často zaměstnáváni, se týkají buďto sezónní práce (například v pohostinství závislém na turismu) nebo v továrnách, které potřebují flexibilně reagovat na výkyvy poptávky a nabídky („práce dle zakázek“). Uvést lze případ respondentky Viery (43 let), která od dubna do září pracovala jako číšnice za 110 Kč/hod ve 12hodinových směnách na DPP s tím, že jí nabídli, že ji s nástupem nové sezóny zaměstnají znovu. Nebo případ Borise (40 let), který je přes pracovní agenturu zaměstnán v továrně jako montér s platem 104 Kč/hod čistého a který je v současné době na **nedobrovolné dovolené** po dobu dvou týdnů, kdy nedostává mzdu a musí si sám hradit zdravotní pojištění. Ještě běžnější jsou pak situace, kdy respondent našel práci přes pracovní agenturu (nebo „napřímo“), která ale byla pouze na několik měsíců. V takovém případě nastávají dva scénáře, v tom lepším si respondent najde práci novou (ať již sám, nebo s pomocí pracovní agentury), ideálně bez časových prodlev, nebo v tom horším se mu práci nedaří najít po dobu několika měsíců, případně ji nenajde vůbec. To se stalo zejména respondentům ubytovaným v místě bez dopravní infrastruktury (viz „lidé v odlehlých lokalitách“). Pracovní situace některých respondentů se tedy vyznačuje **vysokou mobilitou, nejistotou a nestabilitou**, kdy kolují od jedné továrny k druhé s různými časovými prodlevami a potýkají se s tím, že podmínky práce i odměňování se v jednotlivých firmách liší. To se pak odráží na jejich finanční situaci, která těmito **výpadky v odměňování velmi trpí**.

Finanční situaci respondentů v některých případech ovlivňuje i to, zda mají **vyšší náklady za dopravu**. To se vedle respondentů žijících v odlehlých lokalitách týká například i těch, kteří za hromadný rozvoz do práce z ubytovny platí nemalé částky ubytovateli, který jim dopravu zajišťuje. Jak lze vidět na příkladu Leny (53 let), problémem není pouze nutnost uhradit 2 500 Kč měsíčně, ale také až 4 hodiny strávené na cestě do práce a z práce.

Lena (53 let) do České republiky přicestovala ze Zakarpatské oblasti, kde provozovala služby pro turisty, kteří kvůli válce přestali přicházet. Jinou práci nenašla, a proto se rozhodla odejít, aby mohla finančně zabezpečit sebe a podpořit svou dceru a pět vnoučat. Žije v malé obci s tím, že práci jí zprostředkoval ubytovatel, který je současně majitelem pracovní agentury. Pracuje v továrně za 135 Kč/hod. Směny jsou osmi hodinové, cestou do a z práce ale denně tráví 4 hodiny, což je dáno tím, že dopravu zajišťuje také ubytovatel, který rozváží zaměstnance na různá místa. Z platu jí za to strhává 2 500 Kč měsíčně. Ráda by se naučila lépe česky (základy už umí), ale není to vůbec možné, veškerý čas tráví prací a cestováním.

Nízké mzdy

Většina pracuje pod úrovní své kvalifikace. Zatímco na Ukrajině pracovalo 33 % respondentů v nejkvalifikovanějších profesích (manažerské a odborné pozice), 17 % na pozicích odborných techniků a 20 % ve službách a prodeji, v Česku nejčastěji, v **75 % případů, respondenti pracují na nejméně kvalifikovaných pozicích** (manuální práce, nekvalifikované profese). S tímto typem vykonávané práce souvisí i **nižší platové ohodnocení**. Na základě informací od respondentů (jak uprchlíků samotných, tak ubytovatelů/zaměstnavatelů)¹¹ činila čistá **hodinová odměna** za práci **v průměru 120 Kč. Nejméně 80–93 Kč/hod**, přitom vydělávaly respondentky pracující na pozici uklízečky a **nejvíce do 140–150 Kč/hod**, respondenti (muži) pracující pro DHL, továrnu na výrobu aut a méně často i respondentky pracující na poště. Respondenti, kteří zmínili celkovou mzdu a nikoliv hodinovou odměnu **průměrně vydělávali 21 400 Kč měsíčně**. Nicméně mzdový průměr značně zkresluje výše mzdy respondenta, který je zaměstnaný jako řidič v Německu a jehož čistý plat výrazně přesahuje platy ostatních a činí 2 500 €. Bez započítání tohoto respondenta lze konstatovat, že měsíční čistá výše mezd za plný pracovní úvazek se pohybovala **od 15 370 Kč/hod (minimální mzda) po 27 500 Kč/hod**. Jak v případě respondentů pracujících v Karlovarském kraji, tak těch pracujících v Plzeňském platí, že výše jejich výdělků velmi často nedosahují úrovně mediánové mzdy běžné pro daný sektor ([dle ISPV](#)). Jejich výše je také o dost nižší než ta, kterou uvádí výzkumná organizace PAQ Research, kde se hovoří o průměrné mzdě 150 Kč/hod čistého ([Hlas Ukrajinců: Práce, bydlení, chudoba a znalost češtiny, únor 2023](#)).

Další problém týkající se výše mezd je **nestabilita v odměňování**. Jak jsme již ukázali na příkladu Borise, někteří se při výpadku zakázek ocitají dočasně bez práce a bez mzdy, jiným, jako například Darje, se mzda snižuje.

Darja (42 let, Kirovohradská oblast) je v České republice sama se svou dvanáctiletou dcerou již přes rok. Je rozvedená. Pracuje rok, nejprve měla smlouvu na 3 měsíce u pracovní agentury s tím, že její čistá mzda činila 28 000 Kč měsíčně. Následně uzavřela dlouhodobou smlouvu (s datem do konce platnosti víza) a mzda jí byla snížena na 24 000 Kč. S podmínkami práce je spokojená, bohužel práce a plat nejsou stabilní a například v zimě, kdy bylo práce méně, její plat činil 17 500 Kč. Skloubit práci a péči se jí daří dobře, protože její dcera chodí do školy přímo vedle ubytovny a zaměstnavatel jí umožňuje nebrat práci na noční směny.

¹¹ Informace o výši výdělků poskytlo 58 uprchlíků a sedm zaměstnavatelů/ubytovatelů.

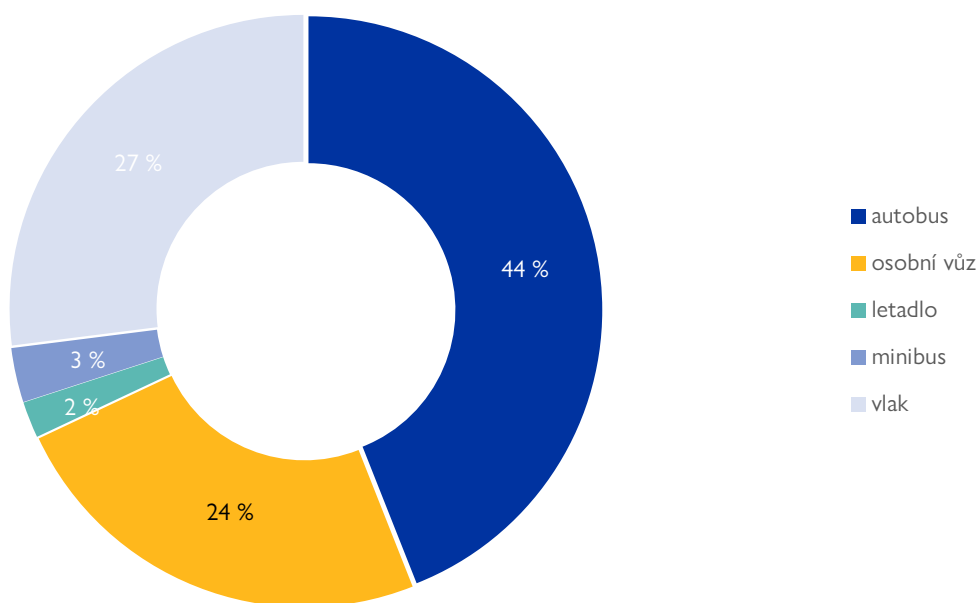
Výzkumy ukazují, že jednou z často uplatňovaných strategií uprchlíků a migrantů, jak zvýšit svou šanci uplatnit se na trhu práce, je podnikání. Začít podnikat v cizí zemi ale není samo sebou.

V případě uprchlíků z Ukrajiny ubytovaných v nouzových zařízeních (ale i jinde) tomu navíc brání i povinnost uvést adresu místa podnikání (korespondenční adresu).

Lidé žijící v odlehlých lokalitách

V rámci výzkumu jsme navštívili několik lokalit, které lze označit za odlehlé v tom smyslu, že se nacházejí v místech s nízkou nebo absentující dopravní infrastrukturou a velmi omezenými nebo žádnými službami. Většina dotazovaných respondentů do České republiky přicestovala hromadným dopravním prostředkem (vlakem, autobusem, minibusem nebo výjimečně i letadlem). Těch, kdo přijeli vlastním autem bylo pouze 24 %. V šesti lokalitách, které jsme identifikovali jako odlehlé, pak osobním vozem přicestovalo pouze 11 % respondentů. Několik respondentů si také pořídilo auto na místě, ale jedná se spíše o výjimky, protože koupit a zaregistrovat si vůz v Česku jako osoba s dočasnou ochranou není vždy možné.

Graf 21: Druh dopravního prostředku využitého k cestě do Česka

Pobyt v místě, kde jezdí pouze dva až čtyři autobusy denně, je pro respondenty značnou komplikací v integraci. Jedná se o dopravu nejen na místo vykonávání práce (dopravní spoje nenavazují na provoz továren nebo na v místě nabízený druh práce na směny), ale také například při snaze zapsat se do jazykového kurzu. Příkladem je Olga (61 let), která je v Česku se zdravotně postiženým manželem, se týká situace, kterou lze označit jako „lepší variantu“, lokalita, ve které je ubytována, totiž patří mezi odlehlé (je umístěna 2,5 km od centra města na kraji lesa), doprava tu ale funguje relativně dobře.

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

"Zatím se mi nepodařilo najít si práci, tak se aspoň snažím navštěvovat jazykové kurzy a další integrační akce, které jsou organizovány pro Ukrajince. Ale všechny tyto akce se konají v Plzni. Proto se snažím z peněz, které dostávám od českého státu, ušetřit na jídle, abych si mohla koupit jízdenku na vlak. To mě stojí 1200 Kč měsíčně, protože teď jezdím do Plzně skoro každý den. To mi dává příležitost se socializovat, cítím se mnohem lépe psychicky."

(Olga, 61 let, Mikolajvska oblast)

Na základě našeho výzkumu lze popsat několik typů situací, do kterých se respondenti v souvislosti s odlehlostí a snahou o ekonomickou integraci dostávají. Za prvé se jedná o osoby, které nepracují, protože i když jim byla několikrát práce nabídnuta (například v továrně v „nejbližším“ městě), museli ji odmítnout, protože neměli žádnou reálnou možnost, jak se z práce a do práce dostat. Případně se jedná o matky malých dětí, které je potřeba doprovodit ze školy a do školy. To je případ Tetiany (38 let), která bydlí na ubytovně na kraji malého města sama se svými syny (8 a 14 let). Ve městě je autobusové i vlakové nádraží, z ubytovny je to ale přes půl hodiny cesty po vozovce.

„Nemůžu jít pracovat do Plzně, musím doprovodit svého nejmladšího syna do školy a ve 12 vyzvednout ze školy. Tady je jediná práce v pekařství, ale tam jsou dvanáctihodinové směny a i cesta tam zabere čas a já mám dva syny, nemůžu je nechat tak dlouho samotné.“

(Tetiana, 38 let, Cherkaska oblast)

Za druhé se jedná o osoby, které na dopravu do práce využívají služby spolujízdy nebo hromadný svoz poskytovaný majitelem ubytovny (současně pracovní agentura). Zde je podstatné, zda jim ubytovatel náklady na dopravu strhává ze mzdy a v jaké výši. V rámci našeho výzkumu jsme se setkali se situací, kdy respondentům bylo strháváno 2500 Kč z platu, i s tím, kdy měli dopravu zdarma. Výše mezd byla přitom v obou případech srovnatelná. Podobné je to v otázce spolujízdy, kdy si někteří účtují pouze nutné náklady za benzín a jiní 150 Kč za cestu tam/zpět (téměř 3000 Kč měsíčně).

Ivana (52 let, Cherkaská oblast) je bezdětná, rozvedená a do České republiky přišla sama z Cherkaské oblasti, kde 30 let pracovala jako pedagožka. Kvůli ekonomickým problémům způsobeným válkou se dostala do situace, kdy neměla práci a nebyla schopná platit si bydlení a drahé energie. V Česku pracuje ve směnném provozu v továrně na kompletaci jehel. Je ubytovaná v tzv. odlehle lokalitě s omezenou dopravní infrastrukturou, na cestu do práce proto využívá spolujízdu, za kterou ale měsíčně platí téměř 3000 Kč. Její plat je při tom relativně nízký, vydělává 17 300 Kč čistého. Práce je pro ni velmi náročná, protože má problémy se zrakem. Najít si jinou práci je ale téměř nemožné. Ráda by navštěvovala kurzy češtiny, kvůli absencující dopravě a práci na směny to ale není možné.

Třetí typ situace se týká respondentů, kteří do práce dochází velmi dlouho pěšky (11 km jedna cesta). Podobně jsou na tom, co se týká času stráveného na cestě do práce, ti, kteří žijí místech, kde alespoň nějaké spoje fungují, musí na ně ale docházet (půl hodiny až hodinu) s tím, že obvykle vyráží v brzkých ranních hodinách a vrací se pozdě večer.

Zcela ojedinělý je případ respondentky Nadii, které se podařilo nalézt práci pečovatelky v domově seniorů, kam nebylo možné z ubytovny dojíždět jinak než autem. To jí bezplatně zapůjčila majitelka ubytovny. Příklad Nadii je zajímavý a v rámci našeho výzkumu ojedinělý v tom, že představuje výjimečný případ pracovní mobility, kdy sice respondentka pracuje relativně výrazně pod úrovní své kvalifikace, nicméně je zde patrný poměrně rychlý posun a není vyloučeno, že v budoucnu bude i v Česku působit jako lékařka tak jako původně na Ukrajině.

Nadia (42, Záporoží) přišla do České republiky z okupovaného území minulý rok na jaře společně s manželem a dcerou. Záhy po příchodu začala pracovat v továrně, a to na plný úvazek za 14 600 čistého měsíčně. Profesí specializovaná lékařka usilovně hledala práci v oboru, problémem byla ale především neznalost češtiny a odlehlost ubytování. Nadia se intenzivně snažila učit česky a vyřídila si nostrifikaci diplomu. Když se jí podařilo najít práci v domově pro seniory, nabídla ji majitelka ubytování a k zapůjčení vlastní vůz. Jen díky tomu mohla Nadia nakonec do práce nastoupit. Nadia je s prací spokojená, má čistou měsíční mzdu 24 500 a mohla se requalifikovat v sociální oblasti. Jejím cílem je ale dosáhnout v českém jazyce úrovně B2 a začít pracovat v nejbližší nemocnici, kde jí nabídli pozici zdravotní sestry.

Domníváme se, že všechny výše uvedené skupiny, **ale potažmo i všichni uprchlíci, mohou být vystaveni následujícím rizikům:**

- Lidé budou vystaveni tlaku pracovat na černo.
- Lidé budou více ohroženi rizikem vykořisťování (nejen pracovního, ale například i sexuálního).
- Lidé budou nuceni vrátit se na Ukrajinu, kde budou vystaveni nebezpečí, nestabilním politickým podmínkám a chudobě.
- Lidé budou tlačeni do půjček a mohou se stát obětmi nekalých praktik a/nebo být vystaveni riziku zadlužení.
- Lidé se propadnou na sociální dno, stanou se vyloučenými (bezdomovectví, chudoba, vyloučení dětí ze vzdělávání) a nebudou se schopni integrovat.
- Lidé se budou integrovat do určitého pracovního segmentu, ale jejich potenciál zůstane nevyužitý.
- Lidé budou tlačeni do vysokých neadekvátních částek za bydlení.
- Lidé budou dlouhodobě zůstávat v substandardním bydlení, což ohrozí jejich integraci.
- Rodiny budou rozděleny – ženy zůstanou na ubytovně s dětmi a muži budou bydlet na placené ubytovně ve městě, kde pracují.

Kapitola III. Co přinese budoucnost?

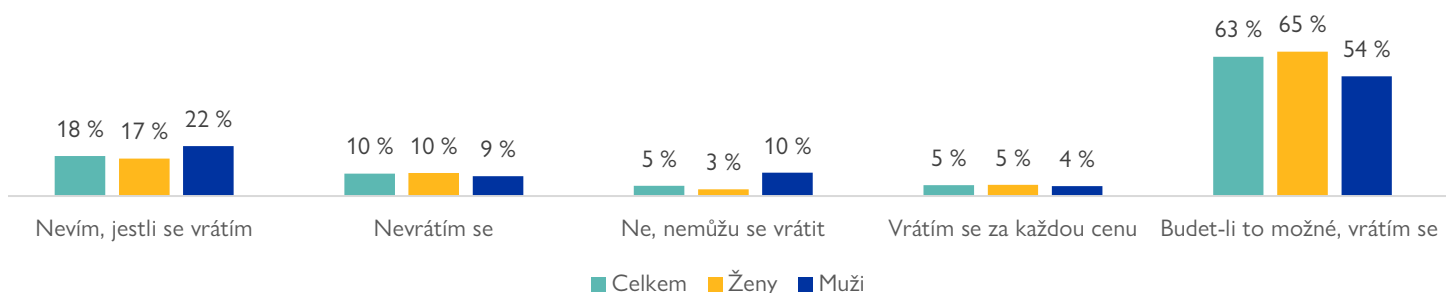
Jedním z cílů výzkumu bylo pokusit se předpovědět, co se stane poté, co vejde v platnost Lex Ukrajina V a s ním spojené změny ohledně ubytování. Jak bylo řečeno v úvodu, ptát se uprchlíků na jejich strategie a budoucí plány je problematické. Chování lidí ovlivňuje celá řada různých okolností a člověk se pod jejich vlivem může zachovat jinak, než jak původně odpověděl. V našem případě je také nutné počítat s tím, že změny, které byly odsouhlaseny v rámci Lex Ukrajina V byly v době realizace výzkumu teprve připravovány. Stávalo se tedy, že výzkumníci byli těmi prvními, kdo na tyto změny respondenty upozornili. Kromě celé řady jiných zajímavých informací nám výzkum **ukazuje i to, jak obtížné je pro uprchlíky plánovat, když se nachází ve stavu permanentní nejistoty způsobené nejen situací na Ukrajině, ale také nedostatečnou komunikací změn ze strany vlády**, jak směrem k nim samotným, tak směrem k ubytovatelům, ale i k široké veřejnosti, kam spadají současní i potenciální zaměstnavatelé nebo například zástupci škol.

Dlouhodobé plány

Na otázku, zda si přejí vrátit se domů, většina (**68 %**) **respondentů odpověděla pozitivně**. Užití slova "domů" místo "na Ukrajinu" nebo jen "návrat zpět" je v tomto kontextu důležité, protože lépe osvětluje motivy, které za touhou po návratu stojí. Slovo domov zde odkazuje ke společné touze sdílené všemi lidmi. Je to touha být v místě, ke kterému se váží vzpomínky daného jedince a kde má kořeny. I když už na tomto místě nemá dům, nebo dokonce ani členy rodiny, stále je "domov" místem, kde prožil svůj život, na rozdíl od cizí země, která představuje místo, kde je vše nové a musí být znovu vybudováno od nuly.

To dokládají i odpovědi respondentů, ze kterých vyplývá, že návrat na Ukrajinu si přejí (a plánují) i ti, kteří do České republiky přišli z válkou nejvíce postižených míst. Příkladem může být respondentka, která pochází z Nikopolu, kousek od Energodaru, města, které se nachází v blízkosti jaderné elektrárny a ze kterého ruská armáda ostřeluje okolní města, takže v Nikopolu lidé prakticky "žijí ve sklepích". Návrat je pro ni momentálně nemyslitelný a krajně nebezpečný, do budoucna je ale přesvědčena, že se domů vrátí, a to i za předpokladu, že nebude mít kam. Její příběh v tomto není nijak ojedinělý a podobně uvažuje i řada dalších ve stejné situaci. Relativně vysoký je i podíl těch, kteří na tuto otázku odpověděli, že neví (18 %), což není vzhledem k okolnostem nijak překvapivé, 15 % odpovědělo, že se nevrátí, nebo že se vrátit nemůže.

Graf 22: Prání vrátit se domů – na Ukrajinu, pohlaví, celkem (%)

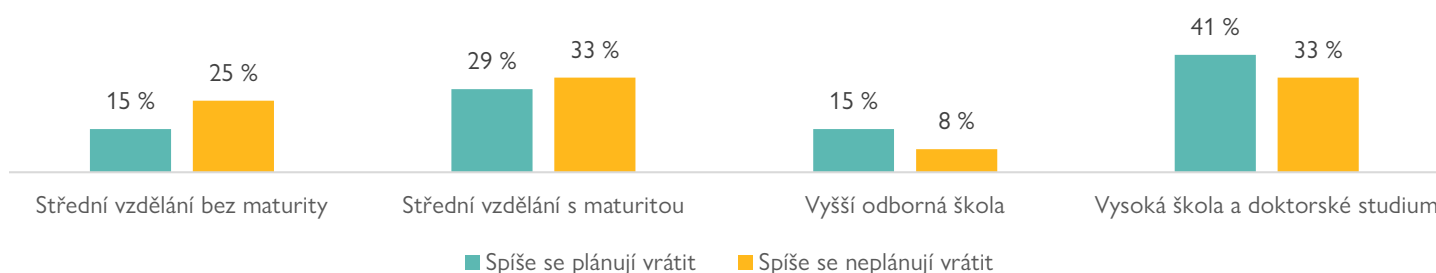

Kdo jsou respondenti, kteří o návratu spíše neuvažují?

Ve skupině osob, které odpověděly, že se vrátit nechtějí nebo nemohou, mírně převažují muži nad ženami (19 % versus 13 %), přičemž průměrný věk těch, co se chtějí vrátit, je o něco vyšší (46 let) těch, co se spíše vrátit nechtějí (42 let). Z hlediska dosaženého vzdělání jsou mezi těmi, co neplánují návrat, častěji zastoupeni respondenti, kteří deklarovali střední vzdělání bez maturity, a naopak méně ti, kteří dosáhli vzdělání vysokoškolského (srovnej: Drbohlav, Tichý 2023).

Graf 23: Přání vrátit se domů – na Ukrajinu, dosažené vzdělání

Návrat na Ukrajinu častěji neplánují také ti, kdo **jsou v České republice s rodinnými příslušníky, a ti, kdo zde mají práci** (69 % respondentů, kteří uvedli, že se neplánují vrátit na Ukrajinu, má v Česku práci oproti 56 % těch, kteří návrat plánují).

Na základě analýzy kvalitativních dat bylo možné identifikovat **dva hlavní důvody, které mají vliv na setrvání respondentů v Česku**. Za prvé se jedná o osoby, které pocházejí z oblastí okupovaných nebo postižených přímými vojenskými útoky a které se v místě svého bydliště necítí bezpečně nebo které přišly například nejen o domov, ve smyslu střechy nad hlavou, ale také například o svou firmu apod. (to se nicméně nevylučuje s výše uvedeným tvrzením, že mnozí, kteří spadají do této skupiny, se vrátit chtějí), jako například Marina (45 let) z Luhanské oblasti, která svou situaci popsala následovně "Na Ukrajině jsem pracovala jako ekonomka pro investiční společnost. Ale válka není jen děsivá a život ohrožující. Už tam také nemůžu podnikat. Musela jsem odejít," nebo Katja (52 let) z téže lokality. "Na Ukrajinu mě nic netáhne. Nemám domov a vím, jaké to je strávit noc ve sklepě se dvěma dcerami, když se třesou zdi, jaké to je procházet deseti zátarasy." Ve druhém případě se jedná o ty, kteří pocházejí z oblastí, které sice nebyly postiženy přímými boji, válka na ně ale **významně dopadla jak ekonomicky, tak sociálně**. Tito lidé mnohdy přišli o práci a o možnost práci najít a ocitli se ve finančně svízelné situaci bez vyhlídek na zlepšení.

Krátkodobé plány

Jak jsme ukázali v první kapitole, **většina respondentů (61 %) v dohledné době (v horizontu jednoho roku) současné ubytování opustit neplánuje**. Respondentů, kteří uvedli, že se plánují přestěhovat v rozmezí následujícího jednoho až šesti měsíců, bylo 18 % (59), z toho jich 46 % (27 osob) uvedlo, že se chce vrátit na Ukrajinu (i když ve 2 % ne na stejné místo, odkud pocházejí), 44 % (26 osob) se plánuje **přestěhovat v rámci České republiky** a 8 % (5 osob) se chce odstěhovat do jiné země.

Z těch, kteří se plánují přestěhovat v rámci České republiky (N=26) v rozmezí jednoho až šesti měsíců, by většina ráda šla bydlet do větších měst, než kde současně žijí. Čtyřicet šest procent respondentů se v tomto případě (12 osob) plánuje přestěhovat do Plzně, osmáct procent (5 osob) do Chebu, čtrnáct procent (4 osoby) do Domažlic, jedenáct procent (3 osoby) do Klatov a sedm procent (2 osoby) do Karlových Varů. Z těch, kteří se plánují přestěhovat do jiné země, se dva lidé plánují přestěhovat do Německa, jeden do Nizozemska, jeden do Kanady a jeden ještě neví. Jako důvod ke stěhování 63 % případů (21 osob) uvedlo pracovní nabídku v jiné lokalitě a 12 osob odpovědělo, že se budou muset přestěhovat s ohledem na ukončení humanitární podpory (v tomto případě je myšleno hrazení ubytování ze strany státu).

Jak ukázalo kvalitativní šetření, to, že se respondenti nechtějí stěhovat ale neznamená, že si budou moct reálně ubytování sami platit, že za ně bude platit stát nebo že jsou se současným ubytováním spokojeni. Někteří s podmínkami ubytování spokojeni nejsou, není pro ně ale reálně přestěhovat se jinač, a to ani v případě, kdy jsou schopni si ubytování sami platit. Jiní takto odpověděli, protože nevědí, co budou dělat. (Faktory, které ovlivňují spokojenost se současným ubytováním, popisuje tabulka č. 1 v Příloze č. 1). Problém spočívá v tom, že i když mnozí s podmínkami ubytování spokojeni nejsou, není pro ně reálně přestěhovat se jinač, a to ani v případě, kdy jsou schopni si ubytování sami platit. Jak vyplývá z kvalitativních rozhovorů, **překážkami, kterým při hledání ubytování respondenti čelí, jsou zejména:**

- *nedostupnost nájemního bydlení (za tržní cenu),*
- *nedostatek finančních prostředků na pokrytí tržního nájmu (a zálohy),*
- *opakované odmítání ze strany majitelů nemovitostí, a to z různých důvodů souvisejících jak s etnicitou, tak s jinými okolnostmi (vícečetná rodina, přítomnost domácího mazlíčka, nedůvěra vůči občanům Ukrajiny a/nebo preference dlouhodobých nájmu, které nejsou v případě držitelů dočasné ochrany zárukou).*

Doba pobytu v současném ubytovacím zařízení

Z dotazníkového šetření vyplývá, že v **průměru respondenti v současném ubytování žijí 278 dní**, 17 % respondentů zde přitom žije více než rok, 53 % více než půl roku a méně než rok a 30 % méně než půl roku. Rozhovory s ubytovateli a některými uprchlíky ukazují, že pro některé uprchlíky je hromadné ubytování, zejména pokud se nachází v odlehlých lokalitách, vnímáno jako "tranzitní místo", které se snaží co nejdříve opustit. To ale není vždy snadné, jak například uvedla provozovatelka velké ubytovny v jednom z lázeňských měst, a souvisí to zejména se situací na trhu s byty. Z její ubytovny se tak například dle jejích slov za celý rok do nájemního bytu zatím podařilo odejít pouze čtyřem rodinám.

Plány a strategie

Mnozí nemají žádnou strategii a promyšlený plán. Jejich budoucí uvažování ovlivňuje skutečnost, zda mají práci a jakého je charakteru v kombinaci s podmínkami bydlení (jeho poloha, kvalita). Roli hraje i to, proč odešli z Ukrajiny (jestli to bylo spíš z důvodů ekonomických nebo bezpečnostních). Lidé odpovídali ve smyslu, že „uvažují o tom, že...“. Málokdo má nějakou jasnou strategii, slíbenou pomoc přátel, práci nebo ubytování. Orientačně lze respondenty rozdělit na ty, kteří:

3. Neví, co budou dělat, jejich situace je bezvýchodná, nemají žádnou strategii, ale spíš by si přáli zůstat

4. Ty, kteří nejspíš zůstanou

c) Ti, co patří do kategorie zranitelní a ubytování za ně bude hradit stát

d) Ti, co mají prostředky a jsou spokojeni s ubytováním.

Přestěhují se v rámci ČR– různé důvody.

E. Jsou spokojeni s ubytováním, ale nemají prostředky a nemůžou tu najít práci, budou zkoušet jinde.

F. Nejsou spokojeni s ubytováním a mají prostředky, chtějí jinam.

Odstěhují se mimo ČR nebo se vrátí na Ukrajinu (uvažují o tom).

c) Jsou spokojeni s ubytováním, ale nemají prostředky a jak najít práci a jsou nuceni odejít, i když jim hrozí reálné nebezpečí a velký ekonomický propad.

d) Jsou v ČR především kvůli práci, takže pokud práce nebude, tak se vrátí zpět.

Neví, co budou dělat, ale chtěli by zůstat

Z informací získaných jak v rámci dotazníkového šetření, tak v rámci doplňujících kvalitativních (tematických rozhovorů) vyplývá, že celá řada respondentů nemá pro případ toho, že budou nuceni za ubytování platit, **žádný konkrétní plán a že mnohdy neví, co budou dělat**. Většinou se jedná o osoby, které jsou bez práce, nebo pracují, ale jejich práci lze označit za prekérní a mzdy za nedůstojné. Bariéry, které jim brání k nalezení práce za dobrých podmínek, je přitom několik a mnohdy se jedná o jejich kombinaci. Většina byla podrobně popsána v předchozí kapitole týkající se zranitelných skupin osob. Zde tedy pouze shrnujeme, že se jedná o: nutnost skloubit práci a péči, nedostupné pracovní nabídky (zejména pro ženy a osoby ve věku 55 let a starší), izolovanost ubytování, což ve spojení s absencí vlastního dopravního prostředku vede k nemožnosti dojíždět za prací, zdravotní problémy a neznalost jazyka. Zkusit se přestěhovat a hledat práci jinde není snadné, ať již s ohledem na složitou rodinou a/nebo finanční situaci, nebo i jiné faktory, kterými mohou být i předešlé negativní zkušenosti. Takto jsme se například setkali s respondentkou, jejíž obavy ze stěhování do většího města, kde by mohlo být více pracovních příležitostí, pramenily z předešlé negativní zkušenosti, kdy se stala obětí pracovní agentury, která jí přislíbila práci a neplacené ubytování, aniž by slib dodržela.

Alina (43 let, Kramatorsk), která je rozvedená a bezdětná, do České republiky přišla sama na konci října 2022. Na Ukrajině pracovala jako pokladní v supermarketu. Dům, kde bydlela, i obchod, kde pracovala, byly zničeny. Na Ukrajinu se vrátit neplánuje, nemá kam. KACPU jí přidělilo ubytování v tzv. odlehlé lokalitě (v bývalém hotelu na kraji lesa), kde je téměř nulová dopravní infrastruktura a veškeré služby absentují. Protože nedisponuje vlastním dopravním prostředkem je zcela závislá na veřejné dopravě, která je v místě omezená na několik autobusových spojů za den. Několikrát se jí podařilo najít si práci, do které ale nemohla nastoupit, protože pracovní směny neodpovídaly jízdnímu řádu autobusů a zaměstnavatel nemohl dopravu zajistit. Jednalo se o práci na směny s čistým platovým ohodnocením 100 Kč/hod. Práci s lepšími podmínkami, která by začínala po 6:00 a nebyla na směny, se jí najít nedaří, zejména i kvůli neznalosti jazyka a nízké kvalifikaci. Alina nemá žádné úspory, příjmy ani podporu příbuzných/přátel a je zcela závislá na podpoře státu. Nemá žádné plány týkající se nejbližší budoucnosti a budoucnosti obecně. Zpět na Ukrajinu se vrátit nemůže, nemá kam, a kvůli nedostatku finančních prostředků se nemůže přestěhovat ani do jiného města/regionu a pronajmout si ubytování na vlastní náklady. V poslední době se proto zaměřila na pracovní nabídky, které poskytují ubytování zdarma, často ale přitom naráží na pochybné nabídky od „agentů“, kteří neslibují nic konkrétního a nezaručují ani trvalé zaměstnání, ani důstojný plat, podmínky práce či přijatelné ubytování.

Plánují zůstat a nejspíš zůstanou

Další skupinu tvoří respondenti, kteří by rádi v místě současného ubytování zůstali. Vedle těch, kteří dle zákona spadají do skupiny tzv. „zranitelných“ (a kterým bude ubytování nadále hradit stát), sem patří také ti, kteří jsou s ubytováním relativně nebo velmi spokojeni a kteří současně disponují finančními prostředky (mají stabilní a relativně dobře placenou práci) a budou schopni si ubytování uhradit sami (za podmínek, že suma bude adekvátní). Jednotlivé příběhy těchto respondentů uvádíme níže. Výjimku pak tvoří dva respondenti, kteří uvedli, že sice v současné době nemají dost finančních prostředků, mají ale možnost obstarat si je prostřednictvím nelegální práce.

Oleg (53, Kramatorsk – Doněcko) pochází z Rusy okupovaného Doněcka, je bezdětný a do České republiky přicestoval v srpnu minulého roku se svou ženou. Je zaměstnancem expediční firmy, kde na stejné pozici pracuje i jeho žena. Původně měl smlouvu na HP s dobou platnosti na tři měsíce, nyní mu byla prodloužena do konce platnosti víza. Jeho čistá mzda činí 24 500 Kč měsíčně, pracuje na 3 směny vždy po 8 hodinách. Ty jsou každý týden jiné. S prací i ubytováním jsou spokojeni a rádi by zůstali, vše ale záleží na tom, kolik by museli za ubytování zaplatit. Zatím o tom informováni nebyli. Pokud by cena za ubytování byla příliš vysoká, pokusili by se najít si ubytování někde jinde ve stejném městě. Neví, jestli se vrátí na Ukrajinu, o budoucnosti nyní uvažovat nechťejí, obávají se, že jejich město postihne stejný osud jako Bachmut a že se nebudou moci vrátit domů.

Maxim (21 let, Mariupol) je svobodný a bezdětný. Do České republiky uprchl přes ruské území z okupovaného Mariupolu. Na Ukrajině studoval, v Česku pracuje na HP pro expediční firmu, která je současně i vlastníkem činžovního domu, kde je ubytován. Mzda je poměrně nízká, zejména ve srovnání s platy ostatních respondentů ve stejném odvětví, ale na přání respondenta konkrétní částku nezveřejňujeme. Podmínky ubytování jsou ve srovnání s ostatními navštívenými lokalitami nadstandardní, ubytování disponují vlastním sociálním zařízením a lokalita je v centru středně velkého města. I když je ubytovna registrována v systému KACPU, uprchlíci zde standardně doplácí na služby 1 800 Kč měsíčně. Majitel oznámil, že po změnách bude požadovat částku 3 000 Kč měsíčně, což Maximovi vyhovuje. Plánuje proto částku uhradit a v ubytování zůstat.

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Marina (45 let, Oděsa) přicestovala do Česka v březnu se svou osmašedesátiletou matkou. Děti nemá, manžel zůstal na Ukrajině. Je vysoce kvalifikovaná inženýrka a ekonomka, na Ukrajině pracovala jako obchodní ředitelka. V České republice pracuje od května na pozici operátorka výroby v továrně na výrobu elektronických kabelů. Má smlouvu na HP a vedle čistého příjmu 25 500 Kč měsíčně také stravenky. Podmínkou prodloužení smlouvy bylo, že se naučí lépe česky, tak aby sestavila kabely podle schématu v českém jazyce, což se jí podařilo. Práce je obtížná, vstává brzy, pracuje na směny a musí dojíždět, přesto je s prací i ubytováním spokojená a připravená za něj platit.

K výše uvedenému bychom ještě měli dodat, že na základě kvantitativních i kvalitativních dat odhadujeme, že mezi respondenty našeho výzkumu **do kategorie zranitelných osob dle Lex Ukrajina V spadá přibližně 105 osob, tedy 30 % ze všech dotazovaných respondentů.** Z toho 40 v kategorii „65+“, 45 v kategorii „osoba starající se o dítě/děti do 6 let“ a odhadem 20 osob s průkazem ZP, včetně osob o ně pečujících. Je ale potřeba vzít v potaz, že osoby spadající do kategorie „zranitelní“ mohou být ubytováni s dalším členem rodiny, který do této kategorie nespadá, a pro kterého bude velmi obtížné najít si práci (pokud ji nemá) a ubytování za sebe uhradit. Příkladem můžou být manželé, kdy jednomu z nich již bylo 65 let a druhému je o pár let méně, nebo matka s dítětem ve věku 7 let a její matka, která se o toto dítě stará, aby mohla chodit do práce (například protože dítě musí do školy doprovázet a práce v místě dostupná je jen ta na směny).

Možná se odstěhují mimo ČR nebo se budou muset vrátit na Ukrajinu

Podobně jako lidé, kteří neví, co budou dělat, pokud si budou muset ubytování hradit sami, je na tom i řada dalších respondentů. Jediný rozdíl mezi nimi a výše uvedenou skupinou je v podstatě v tom, že zvažují i možnost, že by se vrátili na Ukrajinu (i když většinou do jiného místa než jejich původního bydliště), a to přesto, že i jim na Ukrajině hrozí reálné nebezpečí a vážné ekonomické problémy. Příkladem je Irina (37) z Irpinu, jejíž příběh prezentujeme níže.

Mezi respondenty, kteří se plánují vrátit na Ukrajinu, jsou ale i ti, kteří uvedli, že do České republiky přišli zejména za prací. V tomto případě se jedná zejména o respondenty ze západní Ukrajiny (například Volyň, Rivně, Zakarpatí nebo Ivano – Frankivsk), kteří uvedli, že budou nuceni se vrátit v případě, že jim nebude hrazené ubytování nebo bude příliš nákladné (více než 5 000 měsíčně) a/nebo nebudou mít práci (především kvůli tomu, že se jedná o osoby pracující přes pracovní agentury na krátkodobé smlouvy). Menší skupinu prezentují ti, kteří uvažují o vycestování mimo Českou republiku, což je například případ rodiny žijící v nevyhovujícím ubytování v pohraničí (stěny hotelu pokrývá plíseň a dětem způsobuje zdravotní problémy), která se plánuje přestěhovat do Německa, kde otec rodiny v současné době pracuje.

Irina (37 let, Irpin) přijela do České republiky sama se svou šestnáctiletou dcerou a sedmiletým synem na začátku března roku 2022, kdy se její rodné město stalo cílem ruských vojsk. Její byt na Ukrajině byl zničen v prvních dnech války stejně jako další dvě třetiny budov v tomto městě. V uprchlickém táboře ve Lvově se setkala s lidmi, kteří před válkou rekrutovali zaměstnance pro zahraniční firmy a kteří jí nabídli slušné ubytování a zprostředkování práce v Česku (s registrací přes KACPU). Podmínky ubytování ale absolutně neodpovídaly sjednanému a práci jí také žádnou nezprostředkovali. Tu bylo v místě extrémně obtížné najít, zejména kvůli odlehlosti lokality, která se nacházela uprostřed lesa. Z důvodu nekalých praktik, které na ubytovně probíhaly ze stran majitelů a na které Irina upozornila, byla na místě provedena kontrola, díky čemuž Irinu na KACU přeregistrovali na ubytovnu ve větším městě.

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

Zde se snažila najít si práci přes pracovní agentury a několikrát byla zaměstnána v různých závodech a skladech. Vždy se ale jednalo pouze o práci na DPP s čistým platem 125 Kč/hod. Nyní je zaměstnána na částečný úvazek jako vychovatelka pro děti uprchlíků, s platem 17 000 Kč čistého za měsíc. S ubytováním a jeho podmínkami je velmi spokojena, vyhovuje jí zejména to, že její děti mohou docházet do školy, kde se jim líbí a která je v blízkosti ubytování. Pokud bude Irina muset zaplatit 6 000 měsíčně za ubytování, jak cenu plánuje nastavit ubytovatel, nebylo by pro ni možné tuto částku ze současného platu uhradit. Jediné, co jí v této situaci zbývá, je najít si práci s vyšším platem. Pokud se jí to nepodaří, tak se s velkou pravděpodobností bude nucena vrátit zpět na Ukrajinu.

Odstěhují se / pokusí se najít si bydlení jinde v rámci ČR – různé důvody

Do další skupiny respondentů lze zařadit ty, kteří uvažují o stěhování v rámci České republiky. Důvody, které je k tomu vedou, jsou však mnohdy zcela protichůdné. Dalo by se říci, že zde „proti sobě“ stojí dvě skupiny a zatímco pro první z nich je odchod z ubytování záležitostí vlastního rozhodnutí, pro skupinu druhou je to spíše otázka nouze. Do této druhé skupiny patří především ti, kteří jsou bez práce (počet nezaměstnaných respondentů v této skupině je 46 %, což je o 15 % víc než průměr) nebo pracují překárně a i když jsou s ubytováním spokojeni, nebudou schopni si ho platit. O stěhování tedy uvažují, protože doufají, že jinde budou mít větší šanci najít práci. To je i případ Viktorie (52 let).

Viktorii (52, Chugiv) válka zastihla na služební cestě. Město, kde se tou dobou nacházela její rodina, bylo obsazeno a lidé neměli, jak odejít. Podobně na tom byl Charkov, kde zůstala uvězněná ona. Její starší sestře a nezletilému synovi se podařilo po 6 měsících z Chugiu odejít do České republiky, kam krátce na to (v červenci) přicestovala i Viktorie. Respondentka byla v Charkově pod neustálým ostřelováním a také se nemohla vrátit domů a setkat se se svou rodinou. Všechny silnice a mosty byly zničeny a do okupovaného města nebylo možné se dostat. Ubytování, které jim přidělilo KACPU, se nachází v odlehlé lokalitě s téměř nulovou dopravní infrastrukturou a žádnými službami. Viktorie, která je vysoce kvalifikovanou inženýrkou s mnoha lety praxe na Ukrajině i v zahraničí, si za celou dobu pobytu v Česku (8 měsíců) nebyla schopná najít žádnou práci. Úřad práce jí sice nabídl pozici v mlékárně, dle slov Viktorie se jednalo o velmi fyzicky náročnou práci vhodnou spíše pro muže, ve 12hodinovém směnném provozu, začínající v 6:00 a končící v 18:00, což byl hlavní důvod, proč nabídku odmítla. Z ubytování nebylo totiž možné se na směny dostat včas ani se dostat zpátky. Absenci spojují brání i v docházení na kurzy češtiny. Na Ukrajinu se v současné době v žádném případě vrátit nemůže, nezbývá jí tak jiná možnost než se pokusit najít si ubytování a práci (pro sebe, sestru a syna) ve větším městě.

Naopak do první skupiny patří ti respondenti, kteří sice mají práci a alespoň nějaké (byť omezené) finanční prostředky, s ubytováním ale spokojeni nejsou. Neodpovídá totiž podle nich cena, kterou za něj ubytovatelé požadují, a chtějí si proto najít ubytování adekvátnější, byť třeba i o něco dražší. Do jejich plánů (vyjma několika mála těch, kteří již mají nové ubytování a práci zajištěnou), nicméně vstupuje významná proměnná v podobě nedostupnosti bydlení. Ta spočívá nejen v nedostatku bytů na trhu, ale také v odmítání, se kterým se běžně setkávají ze strany ubytovatelů ať již z důvodu předsudků, obav z „nejisté“ situace uprchlíka, nebo proto, že ubytovatelé odmítají osoby s domácími mazlíčky nebo vícečetné rodiny. V rozhovorech téma nedostupnosti bydlení rezonovalo jak na straně uprchlíků, kteří hovořili o tom, že by se rádi přestěhovali do většího města (mají na to třeba i prostředky, ale nedaří se jim najít bydlení), tak na straně ubytovatelů a zástupců neziskového sektoru, kteří se pro některé uprchlíky snažili zajistit bydlení přes realitní trh.

Strategie spolubydlení, která se může jevit jako jedno z řešení složité situace, zmínila pouze jediná, bezdětná, 26letá respondentka Mariana, jejíž příběh společně s příběhem dalšího respondenta (Artema) přibližujeme níže.

Artem (28 let, Genichensk – Cherson) je bezdětný a svobodný a do České republiky přicestoval na konci července loňského roku z oblasti Chersonu. Vystudoval stavební technickou školu na Ukrajině a poslední 2 roky pracoval v továrně na nábytek, která byla na začátku války obsazena ruskými vojáky. Z Ukrajiny se dostával složitě, přes Rusko. Pracuje na směny v továrně na výrobu filtračních systémů a jeho čistý příjem je 120 Kč/hod. Transport do práce zajišťuje ubytovatel, který současně provozuje agenturu práce. Ubytování Artemovi nevyhovuje, nachází se uprostřed lesa daleko od civilizace, v miniaturním pokoji, v e kterém jsou šváby a štěnice. Majitel se to sice snaží řešit, ale bez výsledku. Pokud bude nucen za ubytování platit, pokusí se najít si jiné bydlení.

Mariana (26 let, Poltava) přijela do České republiky v doprovodu své sestry, která se ale již mezitím vrátila na Ukrajinu. Přijela s vidinou práce na bydlení, které si našla ještě za svého pobytu na Ukrajině přes inzerát díky pracovní agentuře, která současně poskytuje nouzové ubytování uprchlíkům. Z deseti měsíců strávených v Česku pracovala 8 měsíců pro dvě různé společnosti. V prvním případě se jednalo o relativně nenáročnou práci na 8hodinové směny za 150 Kč/hod. Smlouva byla ale pouze na 3 měsíce a po jejím uplynutí si musela přes jinou agenturu hledat práci novou (ta původní pro ni práci neměla). Práce byla hodnocena podobně (120 Kč/hod a 3 000 Kč měsíčně příspěvek na ubytování), byla ale fyzicky poměrně náročná a znovu pouze na dobu určitou. V současné době je bez práce a nové místo, které by bylo reálně dostupné z místa, kde bydlí, se jí nedaří najít. Je ubytovaná v tzv. odlehlé lokalitě. Snaží se sama učit český jazyk, ale kurzy jsou plné a v práci měla pouze kolegy-cizince. Majitel ubytování jí oznámil, že cena za lůžko bude od 1. července 6 000 Kč/měsíc, což Marianě nepříjde adekvátní. Pokud pro ni majitel ubytovny nebude mít práci, tak se plánuje domluvit na společném bydlení s někým z ubytovny a přestěhovat se do Plzně nebo někam jinam, kde bude mít lepší pracovní možnosti.

Závěr

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se uprchlíci žijící v hromadných nouzových ubytovacích zařízeních v Plzeňském a Karlovarském kraji adaptují na změny v Lex Ukrajina V týkající se ubytování.

Celkem jsme navštívili 17 měst a obcí od velmi malých (s cca 40 stálými obyvateli) po ty velké (Plzeň). S 329 osobami jsme vyplnili strukturovaný dotazník a s více než 50 z nich jsme realizovali krátké tematické kvalitativní rozhovory. Výsledky výzkumu proto nelze vztahovat na celou uprchlickou populaci v Česku, jsou ale velmi relevantní pro daný typ ubytování v obou krajích a stejně tak přináší mnoho informací, které lze využít pro lepší pochopení situace ukrajinských uprchlíků v Česku.

Uprchlíků jsme se mimo jiné ptali na jejich plány a strategie, kdy většina z nich (63 %) odpověděla, že se v horizontu půl roku (ale i déle) neplánuje ze současného ubytování odstěhovat. To ovšem neznamená, že všichni patří do zranitelné skupiny (a že jim ubytování nadále bude hradit stát) ani že jsou s ubytováním spokojeni nebo že budou schopni si ho hradit sami.

Situace respondentů je různá a závislá na tom, zda mají práci a jakou. Jsou mezi nimi například tací, kteří mají relativně dobře placenou práci. Ti deklarovali, že zvolí strategii zůstat, nebo se odstěhovat v závislosti na tom, jak jsou s ubytováním spokojeni a jaká bude výše částky požadované za nájem (zda se jim to může vyplatit s ohledem k situaci na trhu s byty a bariérám, kterým uprchlíci při hledání bytů čelí, pro tuto chvíli opomineme).

Pak je tu ale skupina těch, kteří sice pracují, ale jejichž pozice na pracovním trhu je nejistá a jejich příjmy nízké a/ nebo nestabilní. A v neposlední řadě i ti, kteří nepracují a při snaze o ekonomickou integraci čelí různým bariérám, které sami mohou jen těžko ovlivnit. Tyto bariéry se týkají nejen neznalosti jazyka, ale také absence dopravní infrastruktury v odlehlých lokalitách, struktury pracovního trhu upřednostňujícího fyzické zdatné a mladé, nutnosti skloubit práci a péči (což je obtížné zejména u matek, které jsou s dětmi v Česku samy a kterých je v našem vzorku 39 %), zdravotního stavu apod.

Finanční situace příslušníků obou posledně jmenovaných skupin je velmi nepříznivá, a je proto nepravděpodobné, že si budou schopni uhradit nájem nebo že si najdou a zaplatí ubytování jinde. Někteří proto budou nuceni odcestovat zpět na Ukrajinu. Co ale ti, kteří se vrátit nemohou? Tyto osoby budou vystaveny různým rizikům: pracovním vykořisťováním počínaje, rizikem zadlužení či propadáním do sociálního vyloučení konče.

Literatura

Drbohlav, D., Novotný, J. (2023). Výzkumná zpráva projektu „Informační setkání pro uprchlíky z Ukrajiny“. PŘF UK, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

International Organization for Migration (IOM), May 2023. DTM Czechia “Surveys with refugees from Ukraine: needs, intentions and integration challenges”.

Kavanová, M., Prokop, D., Bicanová, J., Michal Kunc (2022): Hlas Ukrajinců: Zkušenosti uprchlíků s bydlením v Česku a výhled do budoucna. Výzkum mezi uprchlíky. PAQ Research, Sociologický ústav ČR, Praha.

Kavanová, M., Prokop, Škvrňák, M., Levinský, M. (2022): Hlas Ukrajinců: Duševní zdraví. Výzkum mezi uprchlíky. PAQ Research, Sociologický ústav AV ČR, Praha.

Kavanová, M., Prokop, Škvrňák, M., Levinský, M. (2022): Hlas Ukrajinců: Pracovní uplatnění, Praha.

Kavanová, M., Prokop, Škvrňák, M., Levinský, M. (2022): Hlas Ukrajinců: Zdraví a služby, PAQ Research, Sociologický ústav AV ČR, Praha.

Klimešová, M., Šatava, J., Ondruška, M. (2022): Situace uprchlíků z Ukrajiny. MPSV ČR, Praha.

Prokop, D., Bicanová, J., Levinský, M., Kment, Š. (2022): Hlas Ukrajinců: Zkušenosti a potřeby dětí a rodičů v českém vzdělávání. Výzkum mezi uprchlíky. PAQ Research, Sociologický ústav AV ČR, Praha.

Prokop, D., Kavanová, M., Škvrňák, M., Kunc, M., Gargulák, K., Levinský, M., Bicanová, J. (2023): Hlas Ukrajinců: vzdělávání dětí. PAQ Research, Sociologický ústav AV ČR, Praha.

Svobodová A., L. Trlifajová (2021). Balancování na hraně a nejisté vyhlídky. Příběhy prekarizovaných pracovníků a pracovnic během prvního roku pandemie covid-19. Centrum pro společenské otázky – SPOT. Volejníčková R.,

Švarcová, M., Křížková, A., Formánková, L. (2020). Podnikání matek malých dětí jako prekérní typ zaměstnání? Srovnání zkušeností podnikatelek s malými dětmi původem z ČR a z Ukrajiny. Gender a výzkum 20 (2): s. 124-153.

Příloha č. I

Tab. I: Faktory ovlivňující spokojenost se současným ubytováním:

Faktory pozitivní (a motivující k tomu, setrvat v současném ubytování)	Faktory negativní (a motivující k tomu, setrvat v současném ubytování)
<ul style="list-style-type: none"> Dobré podmínky ubytování (vlastní sociální zařízení, fungující spotřebiče, dostatek soukromí, společenská místnost, prostor na přípravu jídla, dobré hygienické podmínky, dostatečný přístup k teplé vodě apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> Špatné podmínky ubytování (sdílené sociální zařízení, žádné nebo nefunkční spotřebiče, nedostatek soukromí například v podobě sdílené místnosti s nerodinným příslušníkem, 4–5 postelí na malém prostoru, přítomnost plísně, přítomnost štěnic a švábů, nedostatečný přístup k teplé vodě apod.)
<ul style="list-style-type: none"> Relativně centrální poloha (dostačující infrastruktura, dostupnost služeb, školy pro děti, fungující hromadná doprava, možnost navštěvovat kurzy Č. J.). 	<ul style="list-style-type: none"> Vyloučená lokalita související s historickým využitím budov – celní správa, armáda, (nedostatečná infrastruktura, absence služeb, žádná nebo omezená veřejná/hromadná doprava, nutnost docházet 1–6,5 km na zastávku hromadné dopavy, blízkost silnice první třídy, absence zdravotních služeb, obchodů, pošty, hřišť, parků, nemožnost navštěvovat kurzy Č. J.).
<ul style="list-style-type: none"> Vhodné pracovní příležitosti (stabilní, relativně dobře placené, legální) v místě nebo dostupné hromadnou dopravou, případně zajištění dopavy ubytovatelem na místo práce. 	<ul style="list-style-type: none"> Absence vhodných pracovních příležitostí (žádné pracovní příležitosti nebo nestabilní, špatně placená, nejistá, nebo nelegální práce).
<ul style="list-style-type: none"> Proaktivní a vstřícný provozovatel ubytování (Pomáhá s vyřizováním administrativních záležitostí, s řešením různých životních situací, zařizuje dopravu, školu pro děti, pomáhá s hledáním práce – nejedná se o zprostředkování. Aktivně řeší problematické situace v ubytování.) 	<ul style="list-style-type: none"> Nevstřícný a neaktivní provozovatel ubytování (Nepomáhá ani neustanovil jinou osobu, která by pomáhala, problematické situace v ubytování neřeší a nechává vše na ubytovaných.)
<ul style="list-style-type: none"> Dobré vztahy mezi ubytovanými (vzájemná pomoc, poskytování služeb, půjčování aut, společné hospodaření apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> Špatné vztahy mezi ubytovanými (například kvůli přítomnosti pracovních migrantů z Evropy apod.)

CO PŘINESE BUDOUCNOST? – Výzkum zaměřený na uprchlíky v nouzovém hromadném ubytování v Karlovarském a Plzeňském kraji.

- Žádné další poplatky za ubytování (například za služby).

- Adekvátní částka požadovaná poskytovatelem v případě, že si budou uprchlíci ubytování hradit sami.

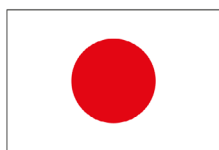
- Další poplatky za ubytování (od 2000–4000 za osobu/měsíc).

- Neadekvátní částka požadovaná poskytovatelem.

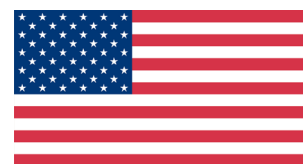
Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusí nutně odrážet názory Mezinárodní organizace pro migraci (IOM). Použitá označení a prezentace materiálů v celé zprávě neznamenají vyjádření jakéhokoli názoru IOM na právní status jakékoli země, území, města nebo oblasti, na jejich orgány nebo na jejich hranice či poměry.

IOM se řídí zásadou, že humánní a spořádaná migrace je přínosem pro migranty i společnost. Jako mezivládní organizace působí IOM spolu se svými partnery v mezinárodním společenství s cílem: pomáhat při řešení operativních problémů migrace, prohlubovat porozumění otázkám migrace, podporovat sociální a hospodářský rozvoj prostřednictvím migrace a prosazovat lidskou důstojnost a blaho migrantů.

Tato publikace byla umožněna díky podpoře poskytnuté vládou Japonska, švédské vlády (agentura pro mezinárodní rozvojovou spolupráci - SIDA), Úřadem pro populaci, uprchlíky a migraci (PRM) amerického ministerstva zahraničí, německým Spolkovým ministerstvem zahraničí a norským ministerstvem zahraničních věcí.

From
the People of Japan

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Vydavatel

Mezinárodní organizace pro migraci
Kancelář v České republice
621/8a Prvního pluku, Praha, Česká republika

Web: <https://czechia.iom.int/>

Kontakt: asvobodova@iom.int; prague@iom.int

Tuto výzkumnou zprávu zpracovala Andrea Svobodová, IOM Czechia.

Rozhovory s uprchlíky pro tento výzkum realizovali Denys Semchonok, Nataliia Borovska, Oleksandra Kuzmenko, Olesia Hunko a Tetiana Bielova, IOM Czechia